

TOPLULUK HAKLARINI DEĞERLENDİRME RAPORU DÖRDÜNCÜ BASKI

KASIM, 2015

**Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
KOSOVA MİSYONU**

Topluluk Haklarını Değerlendirme Raporu Dördüncü baskı

Kasım 2015

İÇİNDEKİLER

UYGULAMA ÖZETİ	4
GİRİŞ	5
1. Topluluklar arası iletişim.....	6
<i>Topluluklar arası iletişim ve geçmiş ile karşılaşmak</i>	6
<i>Eğitim ve Diyalog</i>	8
2. GÜVENLİK VE HUKUK SİSTEMİ	10
<i>Güvenlik alanındaki yenilikler ve tepkimeler</i>	10
<i>Kanunların hükmü</i>	13
<i>Mülkiyet hakkı ve davaların yoğunluğunu azaltmak</i>	15
<i>Adalet erişim</i>	16
3. DİLLERİN KULLANIMI	18
<i>Dillerin kullanımı Yasasının uygulanması</i>	18
<i>Diller komiserliği ve benzeri diğer yapılar</i>	20
4. EĞİTİM	21
5. SOSYAL-EKONOMİ HAKLAR VE KATILIM	24
<i>Sosyal-ekonomi haklar ve hizmetlere erişim</i>	29
<i>Kosova'da Romanan, Aşkalı ve Mısırlı Toplulukları</i>	31
6. İNSAN HAKLARI ENSTİTÜLERİ.....	34
7. GERİ DÖNÜŞ VE YENİDEN ENTEGRASYON.....	37
8. KÜLTÜR VE MEDYA.....	40
SONUÇ VE ÖNERİLER	44

KISALTMALAR VE AKRONİM LİSTESİ

TSBMBV: Topluluklardan Sorumlu Belediye Meclisi Başkan Vekili

TSBBY: Topluluklardan Sorumlu Belediye Başkan Yardımcısı

İEK: İade edilmiş Kişi

UZKAKÇS: Ulusal Azınlıkları Korunmasıyla İlişkin Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesi

UGK: Uygulama ve Gözetleme Konseyi

KMA: Kosova Mülkiyet Ajansı

KP: Kosova Polisi

KSK: Kosova Savcılık Konseyi

KMK: Kosova Mahkeme Konseyi

TGDB: Topluluklar ve Geri Dönüş Bakanlığı

KGSB: Kültür Gençlik ve Spor Bakanlığı

EBTB: Eğitim Bilim ve Teknoloji Bakanlığı

YYİB: Yerel Yönetim İdari Bakanlığı

BTGDD: Belediye Topluluklar ve Geri Dönüş Dairesi

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

TÇD: Topluluklarla İlişkin Başbakanlık Dairesi

İYD: İyi Yönetim ile İlişkin Başbakanlık Dairesi

HAE: Kosova Halk Avukatı Enstitüsü

DKD: Dillerle İlişkin Komiserlik Dairesi

BD: Başbakanlık Dairesi

AGİT: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Kosova Misyonu

METEKÖK: Mecburi Eğitimi terk etme ve kayıtsızlığı önleme ekipleri

RTK: Kosova Radyo ve Televizyonu

SOK: Sırp Ortodoks Kilisesi

ÖKB: Özel Koruma Bölgesi

BMMYK: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

UNMIK: Kosova'da Birleşmiş Milletler Geçici Yönetim Görevi

UYGULAMA ÖZETİ

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatının (AGİT) topluluk haklarının değerlendirilmesine ilişkin dördüncü raporu, daha önceki topluluk haklarının değerlendirilmesine ilişkin raporlarda olduğu gibi Avrupa Konseyine (AK) Ulusal Azınlıkları Korunmasıyla ilişkin Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesinin (UAKAKÇS) uygulanmasıyla ilişkin Kosova kurumları tarafından gösterilen ilerleminin değerlendirmesini sunmaktadır.

Son olarak 6 Mart 2013 tarihinde yayımlanmış olan, AK üçüncü danışma görüşü, Kosova'nın topluluklar arası iletişim, güvenlik ve adalet sistemi, dil, eğitim sosyal-ekonomik haklar ve katılım, insan hakları kurumları, geri dönüş ve yeniden entegrasyon, ayrıca kültür ve basın alanında konuları yönlendirme gereksinimini vurgulamaktadır.

Danışma görüşü, Kosova kurumlarınca sürekli ilerleme kaydetmiş olmasına karşın, çabaların koordinasyonu ve merkezi Önerilerinde eksiklikleri tespit eder ve büyük bir bölümü uluslararası dayanışma ile desteklenir. Raporda ayrıca topluluklar arası ortak iletişim ve eylem eksikliğinde endişeleri dile getirir ayrıca özellikle daha küçük topluluklarda, geri dönenlerde ve gençlerde özellikler olumsuz etki ile toplumsal hoşgürüde sınırlı vurgulama konusunu dile getirmektedir.

AGİT'in topluluk haklarını değerlendirmesiyle ilişkin dördüncü raporu, endişe oluşturan ve üçüncü danışma görüşünün vurguladığı alanları değerlendirir ve birkaç olumlu adıma karşın topluluk haklarının geliştirilmesi için çabaların daha fazla artırılması gereklidir. Kosova kurumları için ana Öneride iletişim ve barışın sunumunda ilerki olumlu adım gereksinimlerini kapsamaktadır ayrıca Arnavut topluluğu ve Arnavut olmayan topluluklar arası adalete erişimdeki eşitsizliği yönlendirme eylemleri ve toplulukları ilgilendiren güvenlik olaylarında etkili yönlendirmeyi, burada topluluklarla gelişmiş iletişim aracılığı da dahildir. Raporda ayrıca dillerin tanınmamasına değinme gereksinimi öyle ki topluluklar arası iletişimi tanıtarak, burada çok dilli basını geliştirerek yayımlamalar aracılığıyla ve en önemlisi olan Kosova'da çok ulusluluğu ve dil farklılığını yansıtan entegre eğitim müfredatının sağlanması aracılığıyla gereksinimleri vurgulamaktadır. Tam bir istişari gelişim ve tüm toplulukların kültürel mirasın korunması ile ilişkin yasanın uygulanması öncülük olmalıdır. Ayrıca, Halkın Avukatı Enstitüsünün (Ombudsman), bu kurumun ayrımcılıkla ilgilenmesi için sorumluluğunu etkin uygulamasını sağlayarak kaynaklarını ve kapasitelerini yükseltmelidir. Daha fazlası, ana bir Öneri, Kosova'da Roman, Aşkali ve Mısırlı toplulukların, sosyal, ekonomi ve siyasi hayatta etkin entegrasyon gereksinimi ile ilişkindir, ayrıca ilişkin koordinasyon mekanizmaların gözden geçirilmesi ve güçlendirilmesi ile ilişkin politikaların oluşturulması ve uygulanması. Çatışmalardan etkilenen Kosova'dan İade edilmiş kişiler (İEK) için sürekli çözümlerin ilerde de desteklenmesi gereklidir, burada onların gayrimenkül taleplerinin çözümü ve uygulanması da dahildir.

GİRİŞ

Ulusal Azınlıkları Korunmasıyla ilişkin Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesi (UAKAKÇS), Kosova kurumları tarafından toplulukların hakları ile ilişkin hesap vermenin ölçüldüğü en önemli uluslararası yasama aracını temsil etmektedir.¹ UAKAKÇS uyulması gereken ilkeleri ve toplulukların haklarını tam koruma için kurmalar tarafından yerine getirilmesi gereken hedefleri belirler. Bu doğrudan Kosova tarafından uygulanır² ve topluluklara yaşamın tüm alanlarında ekonomi, sosyal, siyasi ve kültürel alanlarda eşitliği tanıtarak ve onlara dile getirme, koruma ve kültür, din, dil ve geleneklerin gelişimini sağlayarak koşulları oluşturarak önemli ölçekte korunmasını sağlar.

Kosova'da yasama ayrıca toplulukların haklarını garanti eder, diğerlerin yanı sıra Kosova'da Topluluklukların ve Üyelerinin Haklarının Korunması ve Tanıtımı ile ilişkin Yasa³ Dillerin kullanılması Yasası⁴, Eğitim Yasaları⁵ ve Kültürel Miras Yasası⁶ Kosova'da topluluk haklarının tanıtımı ve korunması ve kapasitelerin oluşturulması çalışma görevi parçası olarak AGİT devamlı olarak topluluk haklarını geliştirmek için Kosova Kurumları tarafından atılan adımları gözetler ve rapor eder.

Topluluk haklarının değerlendirilmesiyle ilişkin dördüncü raporu, AK tarafından 26 Kasım 2014 tarihinde onaylanan ve Kosova Danışma Komitesinin⁷ üçüncü görüşü (AK üçüncü görüşü) ile sağlanan son Öneriler serisinde verilen Önerilerle⁸ ilgili Kosova kurumları tarafından kaydedilen gelişimi değerlendirir. Bu rapor, AK tarafından onaylanan eski rezolüsyonlara karşın Kosova kurumları tarafından gösterilen ilerlemeyi özetleyen ve daha önce yayımlanan, Aralık 2009, Aralık 2010 ve Temmuz 2013 topluluk haklarının değerlendirilmesine ilişkin AGİT-in raporlarını takip etmektedir.

Rapordaki bulgular 1 Temmuz 2014 ile 30 Haziran 2015 raporlama dönemince yerel ve merkezi çapta AGİT-in tarafından elde edilen nicel ve nitel verilerin analizlerine dayanır. Bunun dışında, bir sürü önemli gelişme ve Üçüncü Danışma için ve AGİT için özel önemi olan, 2014 yılının Temmuz ayından evvel gerçekleşen ancak Temmuz 2012'de yayımlanan topluluk haklarının değerlendirilmesine ilişkin raporun⁹ yayımlanmasının ardından gerçekleşen özel nitelikli gelişmeler de kapsanır.

Bilgiler genel olarak özellikle bu raporda incelenen özel konularla ilgili verilerin toplanması için AGİT tarafından oluşan takibi araçlar, ayrıca AGİT tarafından yayımlanan son raporlarından elde edilen bilgilerden elde edilmiştir.

---

¹ Kosova Anayasasının 22.maddesi gereğince UAKAKÇS Kosova'da doğrudan uygulanmaktadır ve yerli yasal hükümlerde öncülüğü var

² Kosova Anayasasının 22.maddesi gereğince UAKAKÇS Kosova'da doğrudan uygulanmaktadır ve yerli yasal hükümlerde öncülüğü var

³ Kosova'da toplulukların ve mensuplarının haklarını koruma ve tanıtımla ilgili 03/L-047 sayılı Yasa, 13 Mart 2008

⁴ Dillerin kullanılması ile ilişkin 02/L-37 sayılı Yasa, 27 Temmuz 2006

⁵ Üniversite öncesi eğitim yasağı 04/L-032 pör arsimin para-universitar, 31 Ağustos2011; Kosova Belediyelerinde eğitim Yasası 03/L-068 , 15 Haziran 2008.

⁶ Kültürel Miras yasağı 02/L-88, 9ekim 2006.

⁷ Kosova'da ulusal azınlıkların korunması çerçevesinin uygulanmasına ilişkin CM/ResCMN(2014)13)Rezolüsyon

⁸ AK, *ulusal azınlıkların korunması Komitesi, Kosova için Üçüncü Görüş* ACFC/OP/III(2013)002, 6 Mart, 2013:

http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3_FCNMdocs/PDF_3rd_OP_Kosovo_en.pdf

⁹ AGİT, *Topluluk haklarının değerlendirilmesi Raporu, üçüncü baskı* (Temmuz 2012)

<http://www.osce.org/kosovo/92244?doenload=true> (erişim 28Ekim 2015).

Bilgiler genel olarak bu konularla ilişkin bilgilerin biriktirilmesini takip etme cihazlarından genelde oluşmaktadır.¹⁰

Cinsiyet boyutu ise verilerin elde edildiği durumlarda incelemeye dahil edilmiştir.

Daha önceki topluluk haklarının değerlendirilmesi raporlarında olduğu gibi, bu rapor da geniş konulu sekiz alandan biri içerisinden: Topluluklar arası iletişim, güvenlik ve adalet, dillerin kullanımı, eğitim, sosyal-ekonomi haklar ve katılım, insan hakları kurumları, geri dönüş ve yeniden entegrasyon, ayrıca kültür ve basın, AK üçüncü görüşün tüm Önerilerin ele alınmasından Kosova'nın ilerlemesindeki yenilikleri gösterir. Rapor, UAKAKÇS uygulanmasını geliştirmek amacıyla ilişkin tüm kurumlara yönelik Önerilerle sona erer.

1. Topluluklar arası iletişim

1. Öneri

Tüm seviyelerde anlayış ve saygıyı, burada farklılıkların değerlendirmesi ve entegrasyonu ve çok dilli bir eğitim sisteminin kurulmasına dayalı şeffaf kültürel politikaları da kapsayarak etkin tanıtım önlemleri alınsın. Çeşitli gurup üyelerinin özellikle gençlerin buluşup birlikte çalışacakları uygun platformlar oluşturulsun.

Mevcut durum

Topluluklar arası iletişim ve geçmiş ile karşılaşmak

Anketten elde edilen son veriler¹¹ Kosova'da Arnavutlar ve özellikle Kosova Sırpaları arasında topluluklar arası ayırımın devam ettiğini göstermektedir. Son iki yıl, Avrupa Birliği tarafından (Brüksel müzakereleri) kolaylaştırılan Belgrad ve Priştine arası müzakere sürecinde ilerlerdeki anlam, topluluklar arası ayrıca Kosova Arnavutları ve Kosova Sırpaları arasında hoşgörü ve farklılığın tanıtımında olumlu bir iklimi göstermiştir. Sırpaların çoğunlukta olduğu Kosova kuzeyindeki dört belediyenin Kosova'nın kurumsal yapılarına entegrasyonu ve Sırpaların Kosova kurumlarında artan toplumsal katılımı topluluklar arası ilişkilerde önemli bir gelişme göstermiştir. Gelişen iklime karşın ve "barış, hoşgörü, kültürler arası ve dinler arası iletişim ayrıca topluluklar arası barışmayı destekleme havasının tanıtımı"¹² ile ilişkin kanuni üstlenme, çeşitli topluluklar arası hoşgörü ve farklılığı tanıtmak için kurumsal çabalar Kosova'da genel olarak donörlere bağlıdır.

Merkezi çapta bugüne kadar en büyük başarı Başbakanlık Dairesi tarafından yönetilen ve belli birkaç bakanlık üyeleri ve sivil toplum kuruluşları ile oluşturulan geçmişle karşılaşmak ve barışma çalışma grubunun kurulmasıdır.

¹⁰ Örneğin: Politika Evraklarından Topluluklar için Özel Taşımacılık ile ilişkin AGİT Raporu, 4 Mart, 2015 <http://www.osce.org/kosovo/143476> (erişim 28 ekim 2015).

¹¹ 'Kosova'da ulusal mesafe', 'Kosova'da çok uluslu bir toplum perspektifleri'-nden yayımlanmıştır, syf. 261,

Kosova'da İnsan Hakları için Gençlerin Girişimi, Mayıs 2015.

¹² Madde 3, not 3 daha yukarıda.

Resmi olarak 2012 yılın Haziran ayında kurulmasına rağmen, çalışma grubu düzenli olarak toplanmadı ve Geçiş dönemi Adalet Stratejisinin geliştirilmesinde asgari ilerleme göstermiştir¹³ ayrıca topluluklarda çok sınırlı sayıda temsil anlamında sorunları vardı (Kosova Sırplarının katılımı genelde tek temsilci ile sınırlıdır).

30 Haziran 2015 tarihinden beri, her ne kadar bu çalışma grubunu desteklemek için düşünülen Birleşmiş Milletlerin Gelişim Programı (UNDP) projesinden sağlanan önemli destek ve teşvike rağmen, Stratejinin kapsamı gereken süre ile ilgili çalışma grubu uzlaşmayı başaramamıştır.¹⁴

Belediye çapında toplulukları yakınlaştırmada sistematik olarak çok düşük çabalar söz konusuydu. Resmi olarak desteklenen koordinasyon belediye makamlarında, yerel çapta toplulukların korunması için ilişkin çalışma süresi ile örneğin belediye meclisin parçası olarak çalışan Topluluklar Komitesi (TK) gibi, özel işlevselliği olan toplulukların temsil edilmesinde katılımın sınırlı olma eğilimindedir. Genel olarak, AGİT alanda gözetimlerinden kaydettiği ilerlemeye rağmen, Topluluklardan Sorumlu Belediye Başkan Yardımcısı (TSBBY) ve Topluluklardan Sorumlu Belediye Meclisi Başkan Vekili (TSBMBV) sınırlı çalışmaları ile topluluklar arası iletişimi tanıtmada rolü ve çalışma süresini tam bir şekilde henüz uymamaktadır.¹⁵

İade edilen kişilerin (İEK) geri dönmesi ile ilgili topluluklar arası tansiyonlar tekrarlanmaya devam ediyor. Değişik yerlerde geri dönüşe veya İEK'lerin yeniden entegrasyonuna, ayrıca İEK'in dini hac yapmalarına ve bazı belediyelerde mezarlık ziyaretlerine yönelik bekleyen topluluklar tarafından karşı koyma devam ediyor.¹⁶ AGİT tarafından yapılan gözetlemede bu tansiyonların yönlendirilmesinde ve güvenin inşa edilmesinde belediyelerin sınırlı çaba gösterdiği görülür. Bu anlamda Kuzey Mitroviça ve Güney Mitroviça belediye başkanlarının Brđjani/Kroi i Vitakut adlı yerde, ki bu yer karışık etnik yapısı ile geri dönüşe karşı gelen yerdir. Bu iki belediye arasındaki idari, sınır bölgesinde yer alır, tansiyonların yönlendirilmesi amacıyla siyasi işbirliği bu çabaya dahildir. Bu da 2015 Haziran'ında, Kosova'da merkezi çaptan desteklenmek üzere Kosova'da kurulan üç taneden biri olarak, geri dönüşün zor olduğu yerlerde topluluklar arası ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla çalışma grubunun kurulmasını sağladı.¹⁷

---

¹³ Rapor döneminde, geçmişle karşılayma ve barıştırma çalışma grubu yeniden canlandı (Haziran 2014) ve stratejilerin hazırlanmasını desteklemek için dört alt gurup oluşturdu: öğrenme hakkı, adalet hakkı, geri iade edilenlerin vatandaşlık hakkı ve tekrarlamama garantisi. Aylık görüşmelerin düzenlenmesi vaatlerine rağmen, 2014 yılında çalışma grubu sadece iki defa toplandı ve 2015 Haziran'a dek sadece iki defa, alt guruplar ise daha düzenli toplandı.

¹⁴ Daha fazla bilgi için lütfen bakınız:

http://www.ks.undp.org/content/kosovo/en/home/operations/projects/democratic_governance/support-to-transitional-justice-in-kosovo.html.

¹⁵ Yerel Özyönetim Yasasının 55.1.maddesi , 20 Şubat 2008, TSBMBV ve "Belediye topluluklardan sorumlu başkan yardımcısı-Referans konuları", Yerel Yönetim İdari Bakanlığı tarafından onaylanmıştır (YYİB) 21 Kasım 2014.

¹⁶ Kosova'da geri dönüşe ve sırpların haccına karşı tepkiler: Muştışt (Suhareka Belediyesi), Korişa (Prizren) ve Ştuple (Klina), Yukarı Nerodime (Ferizovik) ve Lipyan -da rapor edilmiştir. Kosova'dan Romanan, Aşkalı ve Mısırlı İEK dönüşüne karşı tepki Ali İbra ikamet yerinde (Yanova'da) ve Leposaviç'te entegrasyonuna yönelik tepki görülmüştür.

¹⁷ Bakanlar arası geri dönüş çalışma grubu: Topluluklar ve Geri Dönüş Bakanlığı, Başbakanlık Dairesi, İç İşleri Bakanlığı, Adalet Bakanalığı, Maliye Bakanalığı, Ekonomi Kalkınma Bakanalığı, Alan Planlama Bakanalığı ve İş ve Sosyal Refah Bakanalığından oluşmaktadır. Bakanlar arası geri dönüş çalışma grubu tüm katılımcılar tarafından uygulanacak kararları alacaktır.

Buna rağmen, AGİT gözetimi, belediye başkanları tarafından gerçekleşen bazı girişimleri tespit etmiştir. 2015 Mayıs'ında, AGİT desteği ile, Ştirptse, Ferizovik ve Klokot belediye başkanları topluluklar arası iletişimi tanıtmak üzere bir beyanati imzaladılar ve belediye finansmanı ile 2015 ve 2016 yılında etkinliklerin uygulanmasında işbirlik için yetkilileri belirlemiştir. Üç belediye arasındaki bu işbirliği beyanati birinci girişimin devamı olarak, çok büyük çaplı olmayan gençlere yönelik hedefleri ile birkaç etkinliği destekleyen Gilan, Kamenica, Novo Brdo ve Ranilug belediyeleri arasındaki 2013 yılı anlaşma ve beyanatlardan sonucunda ortaya çıktı. Bir diğer olumlu örnek, her ne kadar uluslararası dayanışmanın teşviki ile tekrar yapılsa da, Muştışt köyünde iletişim ile ilgili geri dönüş ve etkinliklerle¹⁸ ilgili bir projenin uygulanması için Sureka ve Uluslararası Göç Kuruluşu ile imzalanan bir İyiniyet Anlaşması'nı verebiliriz.

Kosova Medyası hala ulusal polarizasyon ile olmaya devam ediyor, çoğu zaman taraflı ve tam olmayan bir raporda, ayrıca sadece kendi topluluğu ile sınırlı gazeteci kaynaklarını kullanmaya dayalıdır. Bu sorunlara, topluluklar arası algı ve ilişkilerin gelişmesinde belli miktarda engel teşkil eden dil bariyerleri de eklenir, buradaki sorun meydanın çoğu zaman çeşitli topluluklardan çalışanları ile almamasından kaynaklanır.

Eğitim ve İletişim

Eğitimde, toplulukların ayrılmasına kaçınılmaz bir şekilde vesile olan iki ayrı sistemin var olması konusunu yönlendirmede herhangi ilerleme gösterilmemiştir. 2010 Yılında yayımlanan Sırp dilinde dil eğitimi malzemelerinin görüşülmesi ile ilişkin, Kosova'da tüm topluluklar için tek bir eğitim sisteminin olmasının¹⁹ önemi ile ilişkin bağımsız komisyonun Önerilerine rağmen, genel olarak siyasi ortamlardan dolayı özellikle Sırp dilinde eğitimin sunulmasında ele alınması için ciddi çabalar yapılmamıştır. 2011-2016 Stratejik Eğitim Planı ile her ne kadar Sırp Dili'nde Eğitim müfredatının okul kitapları²⁰ ile birlikte hazırlanmasını öngörse de, bu konuda ilerleme kaydedilmemiştir. Kosovalı Sırp öğrencileri Sırbistan sistemi ile çalışan enstitüler tarafından yönetilen okullarda sadece Sırp dilinde öğrenmeye devam ediyor ve Kosovalı Arnavut öğrencileri Kosova sistemi tarafından yönetilen okullarda sadece Arnavut dilinde okuyarak dil bariyerinin daha da artmasına katkı verilmektedir. Daha fazlası, ne Kosovalı Arnavut öğrencilerin ne de sayısal olarak daha küçük olan toplulukların dillerini öğrenme fırsatları yoktur. Kosova sistemine göre çalışan okullarda Türkçe ve Boşnakça eğitimin verildiği okullarda öğrencilerine resmi dillerden biri olarak Arnavut dilini sunmaktadır, ancak sadece seçmeli ders olarak haftada iki saatle sınırlıdır.

Bakanlar arası geri dönüş çalışma grubu /Kroi i Vitakut, Svinjare/Frashër köyü Güney Mitroviça'da, ve Muştışt köyünde ne Suareka'da çalışma gurupların kurulmasını onayladı (Daha fazla bilgi için lütfen işbu Rapoaron 8.Önerisinde yer alan ana bölüme bakınız)

18 Proje Kosova'da Geri dönüş ve yeniden entegrasyon ile ilişkin AB ve BTGB ile işbirliğinde IV. aşamada gelişmektedir

19 EBTB bağımsız komisyonu Sırpça eğitim malzemelerin görüşülmesi syf. 15:

<http://www.erisee.org/sites/default/files/>

[%20Comprehensive%20Report%20of%20Independent%20Commission%20for%20the%20review%20of%20Serbian%20language%20teaching%20materials.pdf](http://www.erisee.org/sites/default/files/%20Comprehensive%20Report%20of%20Independent%20Commission%20for%20the%20review%20of%20Serbian%20language%20teaching%20materials.pdf) (erişim tarihi 28 ekim 2015 tarihinde).

20 2011–2016 Kosova'da Eğitim Strateji Planı, syf 76.

Genel olarak Kosova’da sürekli eğitim reformu dil, eğitim ve entegrasyonun öğretilmesi ile ilişkin ortak gereksinimlere henüz değinmemiştir. Buna rağmen Eğitim, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı (EBTB) Kosovalı Sırp öğrencilerin, öğretmenlerin ve okulların 2016 yılında Eğitim Yönetimi ile ilişkin Bilgi Sistemine verilerin dahil edilmesini üstlenmiştir.²¹ Bunun dışında, iki öğretim sistemi arasında resmi işbirliği nerdeyse hiç yoktur, sadece bazı okul binalarının ortak alanda olduğu durumda ve bakım ve belediye hizmetleri için maliyetin ayrılması için çalışmaların yapıldığı durumlar istisnadır.²² Buna rağmen bu tür “ortak” okullardaki öğrenciler genelde değişik vardiyalarda veya okul alanı içerisinde ayrı binalarda eğitimi sürdürmektedir ve öğrencilerin etkileşimi için resmi herhangi etkinlik düzenlenmez.²³

Ayrı iki sistemde eğitim alan öğrenciler arasındaki etkileşim imkanları uluslararası kuruluşlar veya sivil toplum kuruluşları tarafından ayrılan ve nadiren üstlenilen girişimlerle sınırlıdır. Farklı topluluklar arasındaki etkileşim aynı sistem içerisinde bile çok sınırlıdır ve genel olarak kültürel ve spor etkinlikleri okul tarafından örgütlenmesine rağmen, topluluklar arası iletişim ve temasların tanıtımı amacıyla düzenlenen etkinlikler genelde STK’lar tarafından örgütlenir.²⁴

Eğitim politikalarını hazırlayanlara topluluklar arası iletişimi ve teması tanıtmakta net hükümleri hazırlamalarına dair ihtiyaç olsa da, kültürel, ulusal ve dil farklılığın tanıtımına dair 2016-2026 yılları için Bakanlıklar arası Yerel Özyönetim Strateji’si referans olarak pozitif bir gelişmeyi teşkil etmektedir. . İlgili Stratejide, yerel dilde eğitim, çok kültürlü müfredat etkinlikleri ve insan hakları, ayrıca değişik topluluklardan öğrencilerle birlikte yapılması üzere ortak ekstra müfredat etkinlikleri, ulusal ve dilsel farklılıkların tanıtım için belediye eylem planları öngörülür.

Kalan zorluklar

Topluluklar arası ilişkilerin tanıtımı halen gerileme göstermektedir. En iyi durumlarda bile kurumlar sistematik bir şekilde bu sorunu yönlendirmede başarısız oldular. Genel olarak, topluluklar arası ilişkiler çoğu zaman zayıf ve taraflı medya ile örtüşmelerden etkilenir, ayrıca potansiyel geri dönenler ve karşılayan topluluk arasındaki hoşgörünün tanıtımı sorun olmaya devam etmektedir. Her ne kadar eğitim politikaları topluluklar arası hoşgörünün ve ilişkilerin inşa edilmesinin tanıtılması yönünde fırsat sunsa bile, bu sektör Kosova’da ayrı kalmaya ve sorun olmaya devam ediyor: gelecek politikalar çok dilliliği ve düzenli ve devamlı ve olumlu iletişimi vurguluyor, ayrıca toplulukların insan haklarına saygı duymak hayatidir.

---

²¹ EBTB, *Aid[e] Memoire* 2014 yılında eğitim sektöründe (tarihsiz) Ortak yıllık görüşme, 2015 nisan ayında AGİT ile paylaşılmıştır.

²² AGİT tarafından yapılan gözetim 9 belediyede (Gilan, Novobrd, Klokot, Kamenica, Vitia, Kosova Ovası, Lipyan, Obiliç, Dragaş) 14 okulda tespit edilmiştir.

²³ AGİT tarafından yapılan gözetimi öğrencilerin dokuz belediyedeki karma okullardan üçünde eğitim dışında gayri resmi olarak etkileşimde bulunduğunu gösterir somut olarak: Klokot, Lipyan ve Dragaş

²⁴ Örnek, “Balkan Sunflowers”, “Voice of Romana, Ashkali and Egyptians”, “PLAY International”.

2. GÜVENLİK VE ADALET SİSTEMİ

2. Öneri

Merkezi ve yerel çapta topluluklar arası tüm düşmanlık akitleri tümünden, hemen ve sistematik bir şekilde cezalandırılsın. Topluluklarla ilgili olan güvenlik olaylarında polis soruşturmaları hızlı ve savcılık ve mahkeme hizmetlerince yasaların hükmettiği güvenini tanıtmak için profesyonellikle takip edilmesi sağlanmalıdır, iade edilen kişilere ve geri dönenlere açık olduğumuz konusunda ikna etmek için tüm seviyelerde tedbirleri almalıyız.

Mevcut durum

Güvenlik alanındaki yenilikler ve tepkimeler

Rapor döneminde, AGİT Kosova'da, belediye seviyesinde sayı az olan toplulukların güven algısını olumsuz etkileme potansiyeli olan genel olarak 479 olayı kaydetmiştir.²⁵ Bu olaylar hırsızlık, sözlü saldırı, ayrıca mülkiyete ağır zarar ve yasadışı gasp, nefret uyandıran ve agresif milliyetçilik gibi²⁶ fiziki saldırı veya korkutma (dini hacılara yönelik de) gibi değişik türdendi. Kaydedilen olayların yarısından fazlası (310) Kosovalı Sırp topluluğuna yönelikti, bunlara geri dönenler (kaydedilen 479 olaydan yüzde 22'si) ve Sırp Ortodoks Kilise'si dahildi. 1 Temmuz 2014 tarihinden 30 Haziran 2015 tarihine dek rapor dönemi içerisinde daha önceki 12 ay ile kıyaslandığında²⁷ toplulukları etkileyen olayların sayısında düşüş kaydedilmiştir. Gelişmeler oranıtılı olarak benzer kalmıştır, Kosova Sırları şikayet edenlerin ve olası mağdurların en büyük bölümünü oluşturmaktaydı.²⁸ Rapor dönemi içerisinde kaydedilen verilerde iki "hızlı artış" görülmüştür: biri Ekim 2014 Belgrad'ta oynan Sırbistan Arnavuluk arasındaki 2016 Avrupa Şampiyonluğu kalifiye maçından kaynaklanan birkaç olay²⁹; bir diğeri 2015 Mayıs ve Haziran aylarında, Klina ve İpek belediyesine geri dönenleri etkileyen mülkiyetlerine yönelik taş atma ve hırsızlık dahil olaylarda görülür artış kaydedilmiştir.

Genel olarak, karşılayan topluluk ve geri dönenler arasındaki tansiyon geri dönüşün zor olduğu bazı yerlerde devam etmektedir, son topluluk hakların değerlendirme raporunun yayımlanmasından bu yana, karşılayan topluluk bazı yerlerde İEK'lerin dönüşüne yönelik karşı geldiklerini dile getirmişlerdir..

²⁵ Olaylar bazı etgenlere dayanarak değerlendirilir, burada bu bağlamdadır ve çoğu zaman olası olayların/mağdur/şikayetçilerin çoğu çeşitli ulusal gruplardandı.

²⁶ Bu olaylarda AGİT tarafından gözlemlenen ulusal ve nefret mesajları içeren grafitlerin çizimi, görsel saldırı, veya kamuya açık yerlerde Sırbistan bayrağının yakılması da dahildir

²⁷ 1 Temmuz 2013 ila 30 Haziran 2014 döneminden önce 556 olay kaydedilmiştir.

²⁸ Rapor döneminden önceki yıl, AGİT tarafından gözlemlenen, toplamda 556 olaydan 297'si, Kosovalı Sırp topluluğuna yönelikti.

²⁹ "Büyük Arnavutluk" ve tarihi iki simgenin yer aldığı, bayrağını taşıyan küçük bir uçağın (dron) uçuşu ve alana inmesinden sonra Maç durduruldu, burada her iki takımın futbolcuları arasında çatışmaya sebep olarak izleyicilere de aktarıldı: aktarılan olayların belli bir ölçekte ilkeri dönemde Kosova'da da gözlemlendi.

³⁰ Bu olaylara Git ve Gör veya Git ve Bilgilendir ziyaretlerindeki karşı gelmeler ³¹ ve geri dönüşe yönelik şikayetler ve altı belediyede güvenlikle ilgili endişeler dahildir. ³² Geri dönüşün zor olduğu çoğu yerlerde belediyeler geri dönüş sürecini desteklemede karşılayan topluluk ile arabuluculuk eylemleri yapmamıştır. Belediye çapında az sayıda olan diğer toplulukların güvenliği ile ilişkin, kuzeydeki dört belediyeden en uzak bölgelerde ³³ Arnavut topluluğunda güney bölgeye yolculuğundaki ilerleme görülmüştür. 2012 Yılında yerleştirilen tüm engeller/barikadlar bir vakanın ³⁴ dışında hepsi uzaklaştırılmıştır. Dolayısıyla güney ve Kuzey Mitroviça'yı bağlayan ana köprüde beton saksı ile süslenmiş ("barış parkı diye adlandırılan" yerde) engeller araçların halen geçidini sınırlamaktadır. Vurgulamaya değer bir diğer olay da Kosova Arnavutların tarihi simgesi İsa Boletini'nin Zvečan belediyesinde yeniden defnedilmesine dair güvenlik endişelerinden dolayı ertelenen tören, 2015 Haziran ayında ise güvenlik sorunu olmadan gerçekleşir. Yeniden defnedilmesine izin verilmesinin ana etkeni Güney Mitroviça'da düzenlenen törene Kosovalı Arnavutların çok sayıda katılması ve Zvečan'ın Boletini köyünde yeniden defnedilmesi ile ilişkin çok daha küçük bir tören takip etmiştir. Aynı ayrı yapılan törenler sayesinde Kosova Arnavutların Kosovalı Sırpların çoğunlukta olduğu bir belediyede çok sayıda katılmaları ile topluluklar arası olayların meydana gelmesini önledi.

Genel olarak güvenliğe yönelik kurumsal tepkimeler rapor dönemi içerisinde gelişmiştir, ancak bazı belediyelerde kamu cezalandırma da oldu ³⁵, genelde belediye başkanları tarafından, ki bunlar toplulukların güvenlikle ilgili algısında etki yapan olaylardı. Güvenliği tanıtımda çalışma süresi olan yerel mekanizmaların işlevselliği ile ilişkin rapor döneminin sonuna dek toplulukta güvenlik konseyleri ³⁶ Kosova'da 38 Belediyeden 34'ünde kuruldu. ³⁷ AGİT gözlemlerinden BTGK işlevselliğinin ve performansında 2013-2014 dönemine kıyasen gelişme saptanmıştır, burada görüşmelerin daha sık düzenlenmesi ve belediye seviyesinde sayısal açıdan daha az olan topluluklar, geri dönenler ³⁸ de dahil olmak üzere, güvenlik sorunlarına daha fazla odaklanıldı.

---

³⁰ Gönüllü geridönüş sürecini değerlendirme ile ilişkin AGİT Raporuna bakınız (Ekim 2014), burada geri dönüşün zor olduğu bazı yerleri tespit eder ve geri dönüşe yönelik karşı gelmeleri ortaya koyar syf. 18–19: <http://www.osce.org/kosovo/129321> (erişim 28 ekim 2015).

³¹ Raporun hazırlandığı dönem esnasında, AGİT benzeri karşı koymaları: Muştışt (Suareka Belediyesi), Yukarı Nerodime (Ferizovik Belediyesi) ve Brdjani/Kroi i Vitakut (Kuzey Mitroviça Belediyesi)de görülmüştür.

³² Raporun hazırlandığı dönemde, AGİT Istog/Istok, Istog/Istok (Muzevine), Yanova, İpek, Obiliç (Plementina), ve Klina (Dresnik)'de dilekçeleri gözlemlemiştir.

³³ Bu genel olarak Kosovalı Arnavut topluluklarını Güneye yolculuk yapan Zvečan ve Leposaviç'te etkilenmiştir

³⁴ Kuzey Mitroviça'nın doğu girişi de kısmi engellidir, yükseltilen eski bir engel aracılığıyla, bununla araçlar tarafından trotuarı kullanarak aşılır.

³⁵ Dolayısıyla, Klina, İpek, Güney Mitroviça, Yanova, ve Rahovça. Kosova'nın diğer belediye başkanları Sırp çoğunluğun olduğu: Gračanica, Ranilug, Kuzey Mitroviça, Novo Brdo ve Parteş kastlı mağdur olarak Kosova Sırplarının etkilendiği olayları kınamıştır.

³⁶ İİB tarafından 27/2012 sayılı İdari Talimat ve YYİB -03/2012 Yerel Güvenlik, 22 Ağustos 2012.

³⁷ 30 Haziran 2015 tarihine dek Kosova'nın Güneyindeki dört belediyesinde (Kuzey Mitroviça, Zvečan, Leposaviç ve Zubin Potok) Belgrad ve Priştine arasında varılan ilerlemenin ardından BTGK oluşturulmamıştır, çünkü bu belediyeler Kosova İdari yapılarında halen geçiş dönemindedir.

BTGK üçten birinde (11) ³⁹ belediyede önemli sayıda topluluk temsilcileri dahil değildi ve beş BTGK⁴⁰ 2015 yılının sonuna dek uygun dini temsilcisi yoktu. AGİT tarafından tamamlanan gözetlemede Roman, Aşkalı ve Mısırlı topluluğun tüm Kosova’da tek bir topluluk olarak sadece “RAE” olarak muamele gördüklerini farkedilmiştir ve BTGK üyeliğinde üç topluluk için tek bir temsilci ile sadece temsil edilmiştir. On yedi BTGK⁴¹ topluluk üyelerine ödeme yapmıyor ve bu da kendi topluluğunu etkileyen güvenlik konularında katılımı ve uygun olmayan çalışmalarla sonuçlanmaktadır. Kamu Güvenliği Yerel Konseyleri (KGYK) ⁴² toplulukların hizmetinde olan ek mekanizmalardır ve çoğu zaman bu konseyler endişeleri BTGK’ye aktarır. Gilan, Parteş ve Klina’da BTGK özel kazaların (olayların) meydana gelmesi durumunda olağan üstü oturumları çağırarak ve kamuda açık kınamalarla ve belediye başkanlarına bunları dile getirmekle olumlu bir uygulamayı göstermiştir.

Olaylara karşı merkezi kurumların tepki göstermesi anlamında, Topluluklar ve Geri Dönüş Bakanlığı (TGDB) rapor dönemi boyunca 30’u aşkın cezaları yayımlamıştır ve bazı olaydan etkilenen bölgeleri ziyaret etmiştir. Diğer pek çok merkezi kurum da cezalar vermiştir, özellikle daha ağır olan olayların meydana gelmesi durumunda. Kosova Polisinin (KP) tepkisi güvenlik ile ilişkin topluluğun endişelerine yönelik burada gözetleme, topluluk ile polis etkileşimi ve işe alınma çalışmaları da dahildir. Olayların merkezi seviyede gözetlenmesiyle ilişkin KP, burada topluluklar arası olaylar dahil suçların kaydedildiği bir elektronik veri tabanını geliştirmiştir. Veri tabanında her türlü suç mağdurlarını topluluğa göre sınıflandırmasını yapmasına rağmen, burada henüz önyargıya dayalı olaylar kategorisini kaydetme olanağını sunmuyor ve sadece bir kaç olayda KP elektronik veri tabanına ek olarak motivasyon bilgileri ile dosyaları tutarak bir kağı dokümantasyonu oluşturdu ve kullandı. Öyle ki, polis önyargıya dayalı (“nefrete dayalı suçlar”), burada ulusal mensubiyete dayalı olaylarla ilişkin istatistik çıkarma durumunda değildir. ⁴³

---

³⁸ 2014 yılından 2015 hazirana kadar, 15 BTGK kendi belediyeleri içerisinde azınlık toplulukları ilgilendiren konuları gmrüşmek üzere ve buluştu bunlardan üçünde ise belirli güvenlik olaylarını kamuoyu önünde kınadı.

³⁹ Üyelikle ilgili uyuşmazlık özellikle Roman, Aşkalı veya Mısırlı topluluğu temsilcilerinin olmadığı Yanova ve Ferizovik’de görüldü. Daha fazlası için, İstog, İpek, Obiliç ve Prizren’de Roman, Aşkalı veya Mısırlı topluluğu temsilcileri belirlenmelidir. Ayrıca Rahovça’da bir Kosovalı Roman topluluğundan bir temsilciyi, Prizren’de ise bir Mısırlı ve bir sırp temsilcisini belirlemelidir. Kosova Türk topluluğu temsilcisi Kosova Ovası, Dragaş-ta belirlenmelidir. Kosova Boşnak ve Gorahlının temsilcileri Priştine ve Gilan BTGK üye olmalıdır.

⁴⁰ Protestan topluluğundan Ferizovik, Gilan, Vuçitrn ve Priştine de temsil edilmelidir. BTGK Malişeva’da bir katolik temsilcisini dahil etmelidir.

⁴¹ Klokot, Novo Brdo, Kaçanik, Yanoca, Lipyan, Prizren, Güney Mitroviça, Klina, Priştine, Ferizovik, Parteş, Ranilug, Skenderay, Vuçitrn, Deçan, İstog ve Graçanitsa.

⁴² Kamu Güvenliği Yerel Konseyleri 2006 yılında Kosova’da değişik toplulukları polis ile yakınlaştırma amaçlı kurulmuştur ve onların gereksinimleri için daha iyi tepkime amaçlı, güvenin artırılması ve son olarak bu topluluklarda artan güvenliğin sunulması. Bunlar topluluklar için ve KP bölgelerinde toplulukların güvenliği konusunu tespit etmek ve yönlendirmede yerel polisin sesi olmayı hedefleyen özel forumlardır. Bakınız: Kamu Güvenliği için Yerel Konseylerin Standard Eylem Süreçleri, UNMIK polisi, 2006

Ulusal motivasyona dayalı olayların dağılım verileri olmadan, Kosova kurumlarının bu olayları önlemek için politikarı geliştirme yönündeki becerisi çok sınırlı kalmaya devam edecektir. Veri tabanı kayıtları destekleyemediğinden ve KP kayıtlarında 2014 yılında kaydedilen “ulusal mensubiyete dayalı” 19 olay kaydedilmiştir, 2013 yılına kıyasen 20 idi.

Son RVDK, KP ilk Toplumda Polislik Stratejisini ve Eylem Planını (2012-2016) geliştirmiştir, bununla KP ve topluluklar arasında işbirliğinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. KP toplumda polis yetkilileri aracılığıyla topluluk ile sürekli temaslarda bulunur ve düzenli olarak devriyelere devam etmektedir, ayrıca özellikle sorunlu olan bölgelerde gözetim cihazları aracılığıyla gözetlemeye devam ediyor. Arnavut olmayan topluluklara yönelik çok sayıda güvenlik olaylarının rapor edildiği bölgelerde polis devriyelerinde artış gözlenmiştir, çoğu zaman saldırı hedef yeri olan Klina, İpek ve Gračanitsa belediyelerine ise gözetlemek için video kameralar yerleştirilmiştir.

KP Arnavut olmayan topluluğun temsil edilmesiyle ilgili, Danışma Görüşmesinde de görüldüğü üzere, soruşturmadaki mağdurların güvenin artması daha önemlidir, ki bununla da topluluklar tarafından rapor vermenin de artması beklenmektedir, KP sahip olduğu 7,635 polis memurundan yüzde 16’sı Arnavut olmayan topluluğa aittir, daha net olarak 967 Kosovalı Sırp polis memuru, 65 Kosovalı Türk, 181 Kosovalı Boşnak, 13 Kosovalı Roman, 17 Kosovalı Aşkalı, 37 Kosovalı Goran, ve 9 Kosovalı Mısırlı’dır⁴⁴. Bu istatistikler, 338 eski Sırp polis memurlarının Kosova yapılarına dahil edilmesine ilişkin Brüksel müzakerelerinde⁴⁵ varılan anlaşmaların sonucunda son zamanlarda meydana gelen değişiklikleri göstermektedir, bununla Kuzey Mitroviça KP Bölge Müdürlüğünde 284 yeni katılımcının transferine sebep oldu.

Kanunların hükmü

Örneğin 2014 yılında AGİT tarafından gözetlenen davalarda süreçte olan Arnavut olmayan tarafların yüzde 42 (87’den 37’si) avukatları yoktu, Kosovalı Arnavut olan davalardan yüzde 32 (676’dan 218’i) ile kıyaslandığında.⁴⁷

⁴³ Önyargıdan kaynaklanan suç: din, ırk, ulus, cinsiyet yönelme, dil vb. dahildir.

⁴⁴ AGİT ile ayrılan İdari ile ilişkin KP Müdürün bilgisi, Haziran 2015.

⁴⁵ Avrupa Birliğin Birleşmiş Milletlerin Genel Meclis Rezolusyonuna öngörüldüğü gibi 64/298 sayılı 2010 tarihli, Bürksele dayanan Belgrad ve Priştine arasındaki müzakerelerin ardından, dönemsel görüşmelerle 2011 yılından bu yana yüksek seviyede ve tekniklerde devam etmektedir. Genel hedef ilişkilerin normale dönüştürülmesi, bunun başlangıç noktası ise Nisan 213-te teşvik edilen ilişkilerin normale dönüştürülmesini düzenleyen ilkerin ilk Anlaşmasıdır. Diğer konular, sivil kayıt, kadastro, ticaret, serbest dolaşım, enerji, telekömünikasyon ve diğerleri.

⁴⁶ Anket 2014 Kasım ayında Regional Enterprise Agency (Prishtina REA) ve Hukuki Dayanışma ve Bölgesel Gelişim Merkezi (CLARD) tarafından gerçekleştirildi, Kosova’da AGİT misyonu desteği ile. Ankete 1,300 katılımcı dahil edildi bunlardan 184-ü Arnavut olmayan topluluklardandı.

Buradaki en büyük etkenin Arnavut olmayan avukatların olmaması katkı vermektedir: Kosova Avukatlar Barosu'nda kayıtlı olan sadece yüzde 5'i, Arnavut olmayan topluluğa aittir⁴⁸ Benzeri durum çeviri hizmetinde de söz konusudur bu da aynı şekilde engel olabilir, Arnavut olmayan Topluluğa ait olan AGİT tarafından gözetlenen olayların yüzde 61'i ve çeviri ihtiyacı olanların çevirmeni hiç yoktu veya çok zayıftı.⁴⁹ Daha fazlası için, Kosova'da Sırp dili resmi dil olmasına rağmen bu nadiren süreçteki dil olarak kullanılır. 2014 Yılında AGİT tarafından gözetlenen davalarda cezai konulardan 105'inde sanıklar sadece Kosovalı Sırp asıllıydı, davalardan hiçbiri Sırpça görüşülmedi. Son olarak Kosova'nın kuzeyinde topluluklar genel olarak Kosovalı Sırp, Kosova kurumlarından tamamen dışlanmaktadır, çünkü Kosova adalet sisteminde (Kosova'da Kanunların Avrupa Birliği Misyonu tarafından hükmedildiği bölümün dışında) bu bölgede kendi yetkisini etkin bir şekilde faale geçirmeyi başaramamıştır⁵⁰

AGİT anketinden çoğu Arnavut olmayan katılımcıların ilişkin adalet kurumlarınca vakaların ele alınmasındaki ihmal ve gecikmeden dolayı kendi hakların gerçekleştirilmedeki en büyük engel olarak değerlendirdiler. (Arnavut olmayan 184 katılımcıdan 87'si ve Arnavut katılımcılardan 1116'dan 843'ü)⁵¹. AGİT gözetlemesi belli durumlarda özellikle Arnavut olmayan katılımcıların konuları etkin veya en etkili şekilde ele alınmadığını ortaya koymaktadır. Örneğin, 2015 yılın ocak ayında, AGİT Kosova'da yasadışı yeniden gasp ile ilgili olaylarla ilgili bir rapor yayımladı⁵² bu tür vakaların mahkeme ve/veya savcılık tarafından gerektiği şekilde ele alınmadığı görülmüştür. Bu olaylar hızlı soruşturulmamıştı, gerektiği şekilde cezalara tabi tutulmamış veya mahkeme tarafından zamanında görüşülmemiştir ve alınan cezaların hukuki araç veya uygun cesaret kırıcı biçimde değildi.⁵³ Benzeri durum, AGİT gözetlemesi ile gerçekleşen ve olası nefret suçlarının süreçlenmesindeki büyük eksiklikleri ortaya koymaktadır. Bu olaylar nadiren mahkemeler gider ve çoğu zaman polis v savcılıkta kalır, "Bilinmeyen kişiler" tarafından işlenen olay olarak ve ne polis ne de savcılık tarafından kimliğin belirlenmesi için olayların soruşturulmasını sonuna kadar götürmez.⁵⁴

---

47 Bakınız AGİT adalet gözetimi: Adalet erişim:

<http://www.osce.org/kosovo/125242>.

48 Bu avukatların ortalama yaşı 63. Öyle ki gelecek yıl bu avukatların emekliliğe ayrılmasıyla durumun, eğer arnavut olmayan topluluklar sıralarından avukat sayısını artırmak yönünde herhangi önlem alınmazsa daha da kötüleşmesi olasıdır. Eğer başarılı bir şekilde sonuna kadar götürülebilirse, bu durumda Hükümet tarafından planlanan Kuzey Mitroviça Diplomaların izin verilen idari yönerge ile hukuk sınavına tabi tutulara bu yönde büyük bir adım atılabilecektir.

49 Not 46-daha yukarıda.

50 Brüksel Müzakereleri sayesinde varılan anlaşmalar içerisindeki son gelişmeler Kosovada adalet sisteminin Kuzey Kosova bölgesinde de hukuku uzatacağını göstermektedir.

51 Not 46-daha yukarıda.

52 AGİT raporunu görebilirsiniz "Kosova'da yasa dışı yeniden işgal edilen vakaların görüşülmesi" (Ocak 2015), <http://www.osce.org/sq/kosovo/141136> (28 Ekim 2015 tarihinde erişilen). Rapor çerçevesinde AGİT'in görüştüğü vakalar sadece Iber/Ibar nehrin güneyinde bulunan mülkiyetlerle uğraşan Kosova Mülkiyet Ajansların yönetimi altında olan mülkiyetlerdi. Bu nedenle vakalar Kosova Sırp mağdurların ve Kosova Arnavut işgallerini kapsamıştır.

53 Örnekte görebilirsiniz, Asliye Mahkemelerindeki vakaların statüsü Diyagram 6, Asliye Mahkemelerinde bir hakim için seçilen vakalara karşı asliye mahkemelerince vakaların çözüme kavuşturulmaları için gerekli olan aylar Diyagram 7

, ya da yukarıda belirtilen Kosova'da yasa dışı işgal edilen vakaların görüşülmesi 2015 AGİT raporunda belirtildiği gibi suç kararlardan sonra verilen cezalar Diyagram 8

Örneğin 2014 yılında AGİT tarafından nefret suç eylemi oluşturabilecek güçlü unsürlerin olduğu durumu 27 vakada gözetlemiştir. 30 Haziran 2015 tarihine dek, hiçbir vaka henüz mahkemeye gönderilmemişti, suçu işleyenlerin tespiti ise sadece 3 vakada mümkündü, diğer 24'ü ise aşağı yukarı olarak kah KP kah da savcılığa gönderilerek daha ileriye gönderilmemek için daha fazla bilgi toplama talepleriyle gezdirilmiştir.

Kalan zorluklar

Raporları etkileyen topluluklar arasındaki güvenlik ve güven olaylarında burada geri dönenler ve karşılayan topluluklar arasındakiler de dahil olmak üzere, hala devam eden ve en büyük sorunlardan biri olmaya devam ediyor. Kosova Kurumları güvenlik açısından topluluklar arası olayların cezalarınıdırılması yönünde kalıcı uygulamaları, bununla etkilenen topluluk ve çoğunlağa kadar varan kamu cezalarını sağlayacak şekilde henüz oluşturmamıştır ve uygulamamıştır. Yerel seviyede BTGK etkin bir şekilde güvenlik açısından toplulukları desteklemelidir ve tüm toplulukların ve dini mensupların temsil edilmesini sağlamalıdır. Kuzeydeki dört belediyede henüz BTGK kurulmamıştır ve ilişkin belediyede yaşayan tüm toplulukların etkin katılımını sağlamalıdır. Nehrin her iki tarafındaki kurumlar İbar nehri üzerindeki ana köprüde serbest dolaşımı sağlamak için makul uzun süreli bir çözümü bulmaları ve hareket özgürlüğünü engelleyen tüm engelleri kaldırmalıdır. Önyargı veya nefrete dayalı suç eylemlerin takibi için ayrıntılı araştırmalar mevcut KP suç veri tabanı ile mümkün değildir ve polis memurlarının Arnavut olmayan topluluklar sıralarından işe alınmasındaki ilerleme de Arnavut olmayan daha küçük topluluklar ile orantılı temsili henüz sağlamamıştır.

9. Öneri

Birikmiş olan eski olayların sayısını azaltmak için etkin önlemler alınmalıdır, burada mülkiyet vakaları dahildir ve çoğunluk olmayan toplulukların devamlı hakimlerin eğitimleri aracılığıyla adaletin geliştirilmesi ve azınlık toplulukları sıralarından yasal profesyonellere istihdam öncülükleri tanınsın, ayrıca mülkiyet hakları için ulusal koordinatörün gerekli tüm destek sağlanmalıdır.

Mevcut durum

Mülkiyet hakkı ve davaların yoğunluğunu azaltmak

Ağustos 2013 birikmiş eski davaların sayısını azaltmak için Kosova Stratejisinin onaylanmasının ardından, 1999 yılından bu yana Asliye Mahkemelerinde ilk defa biriken eski davaların sayısında bir düşüş kaydedilmiştir, Ocak 2014-te sayısı 224,586 2015 yılın Ocak ayında 213,237 idi.⁵⁵

Buna rağmen, Temyiz Mahkemeleri veya Yüksek Mahkemelerde biriken dava sayısında düşüş görülmemiştir. 2011 Yılında atanan mülkiyet koordinatörü çözülmemiş mülkiyet davalarının çok sayıda olmasını yönlendirmede başarısız oldu ve Ocak 2015'tan beri bu makam boşta kalmıştır. 2 Haziran 2015 tarihine dek Kosova Mülkiyet Ajansı (KMA) çatışma sonucunda kalan mülkiyet taleplerin neredeyse tamamını görüşmüştür, toplam 42,749 vaka.⁵⁶ Buna rağmen yaklaşık 540 vaka hala Kosova Yüksek Mahkemesi Şikayet Paneli'nde süreçtedir.

⁵⁴ KP soruşturma ile ilgili savcısız müdahalede bulunma yetkisi verilen belirli vakalar için soruşturma geliştirmekle yükümlü olana ilişkin karşılıklı bulunan ve sorunlardan biri olarak görülen 1 Ocak 2013 tarihli ceza süreçlerine ilişkin 04/L-12 sayılı Kodun değişiklikleri.

⁵⁵ Daha fazla bilgi için: Kosova Mahkeme Kurulunun 2014 yıllık raporun 25. Sayfasına <http://kgjk-ks.org/?cid=1,1> bakabilirsiniz

Her haliyle, KMA, KP ve hakimlerin eğitimiyle ilgili küçük bir ilerleme görülmüştür, bu kararları uygulamada ve çoğu mülkiyet yasadışı şekilde yeniden gasp edilmiştir. Yasadışı gasptan en çok etkilenenler iade edilmiş kişilerdir, onların kendi mülkiyetine erişimleri sınırlıydı ve kullanımında olmayan yasadışı şekilde gasp edilen mülkiyetleri için onların birikmiş olan mal vergisini ödemek zorunda kaldılar.⁵⁷

Brüksel müzakereleri sırasında varılan anlaşmalar sonucunda rapor edilen dönemde bazı yeni gelişmeleri getirmiştir, burada kadastro kayıtlarının değiş tokuşu dahildir, bunun da tüm toplulukların mülkiyet haklarını korumaya katkı vermesi beklenmektedir. Kosova Mülkiyet Kıyaslama ve Teyit Etme Ajansının kurulması ile ilişkin, bunun ana görevi Priştine ve Belgrad kadastro verilerini kıyaslamının öngörüldüğü taslak yasa 2015 yılın şubat ayında Kosova Meclisine gönderilmiştir.⁵⁸

Adalet erişim

Yukarıdaki 2.taviyede de görüldüğü üzere, Arnavut olmayan toplulukların adalet sektörüne güveni rapor edilen bu dönemde de zayıf olmaya devam etmektedir. Kuzey Mitroviça'da ve Gračanitsa'da 2014 mayıs ayında UNDP tarafından finanse edilen hukuki dayanışma dairelerin kapatılması Arnavut olmayan toplulukların bu bölgede adalet erişimiyle ilişki çok büyük endişelerle eşlik edilmiştir, özellikle Sırp dilindeki seçenekler çok sayıda azaldı.⁵⁹

Arnavut olmayan topluluğun adalet fiziki erişimi ile ilgili bir gelişme göstermiştir, Ştirpçe belediyede Eylül 2014-te açılan yeni mahkemenin açılmasıyla takip edilen ve 2015 mayısında Kosovalı bir Sırp hakim Priştine Asliye Mahkemesi Gračanitsa şubesine atanmasıyla (bu şube 9 aydan daha uzun bir süreliğine hakimi yoktu)⁶⁰, ayrıca, yeni iki hakim için konkurun ilan edilmesi de bunu etkiledi.⁶¹ Novo Brdo belediyesinde, Kosovalı Sırpların çok sayıda yaşadığı yerde, Asliye Mahkemesi şubesinde tek bir Kosovalı Arnavut hakim var ve Labyan köyünde özel bir evde faaliyet etmeye devam etmektedir, buradan ise uygun kamu taşımacılık hizmeti verilmemektedir.⁶²

⁵⁶ 2 Haziran 2015 tarihli, Kosova Mülkiyet Ajans Müdür görevini üstlenen ile AGİT'in mülakatı.

⁵⁷ 1.11. Madde, 7 Ekim 2010 gayrimenkul mülkiyet vergisi ile ilgili 03/L-204 sayılı yasa gayrimenkul mülkiyetin vergi mükellefinin mülkiyet sahibi ya da kullanıcısı olduğunu öngörür.

⁵⁸ Yasa taslağı 5 Şubat 2015 tarihinde Kosova enstitülerince onaylanmış olup 25 Şubat 2015 tarihinde Kosova Meclisine iletilmiştir.

⁵⁹ Bu iki ofis, diğer altı belediyelerdeki ofislerle birlikte (Klokot, Ferizovik, Skenderay/Srbitsa, Klina, Yakova dhe Dragaş), 2015 yılı Ocak ayında Norveç Büyükelçiliğin projesi aracılığında tekrar açıldılar. Fakat, proje sadece altı ay sürerek 2015 Haziran ayında ofisler tekrar kapandı.

⁶⁰ Bir yargıç 2014 Ağustos ayı ortasında ve 2015 Ocak ayın sonunda Gračanica'nın bir mahkeme şubesine adlandırılmış olup sadece sivil vakaların bakımını üstlenmiştir. Ocak ayından sonra 2015 Mayıs ayında adlandırılmaya dek yargıç bulunmamıştır.

⁶¹ 2015 Mart ayında ve 25 Mayıs 2015 tarihinde kapanan yargıç ile ilgili boş konumlar için KMK'nın ilan edilmesi (bağlantı mevcut değildir).

⁶² Mahkeme sadece ceza konularını görmüştür ve bu vakalar haftada bir mahkemeyi ziyaret eden Gilan'lı savcı için belirlenmiştir.

Kosova Mahkeme Konseyine (KMK) göre Arnavut olmayan toplam beş savcı var⁶³, ancak bunlardan hiçbiri Goralı, Roman, Mısırlı, Aşkali, Karadağlı veya Hırvat topluluğuna mensup değildir.⁶⁴ KMK ve Kosova Savcılık Konseyi (KSK) bu durumu yönlendirmek için 2015 Mart ayında tedbir aldı, mahkemede 48 serbest iş yerin doldurulması üzere ve Arnavut olmayan topluluk katılımcılar ile savcılıkta serbest olan 15 serbest iş yerin doldurulması üzere konkuru ilan etti.⁶⁵

2015 yılın Mayıs ayında, Kosova Meclisi, Mahkemelerle İlişkin Yasasını⁶⁶, Kosova Mahkeme Konseyi Yasasını⁶⁷, Kosova Savcılık Konseyi Yasasını⁶⁸ ve Devlet Savcılığı Yasasını⁶⁹ değişiklik ve tamamlamalarını onayladı. Bu değişiklik ve tamamlamalar eğitim kriterlerin yönlendirilmesi ve güçlenmesi, hakim ve savcıların atanma süreçleri ve iki konseyin, mahkeme ve savcılık konseyi kriterlerini yönlendirme ve süreçlendirmeye yöneliktir. Buna rağmen Mahkeme Yasasının 5.maddesi ile mahkeme yapısının Kosova ulusal çeşitliğini, ayrıca her mahkemenin bölgesel jüridiksiyonunda ulusal yapıyı yansıtması gereklidir⁷⁰, bu yasalar Arnavut topluluğu sıralarından gelen hakim ve savcılara veya hakim ve savcı adaylarına kasıtlı olarak yönelmemektedir.

Politika düzleminde, KMK 2014-2019 Stratejik Planı ile mahkemelerin mahkeme sisteminin parçası olmak için Arnavut olmayan topluluklar sırasından olmasını teşvik etmeyi öngörür, burada özel vurgu çoğunluk olmayan toplulukların iletişim etkinliklerin artırılması ve mahkemelerde başarılı ve becerikli çevirmenlerin sağlanması için gerekli olan adımları öngörülmektedir.⁷¹ KSK 2015 Yıllık Planında⁷² savcılarının yapısına ayrıca yönlendirilmesi ve düzenli görüşülmesi gereken konulara yer verilmektedir. Rapor edilen dönemde, Kosova Avukatlar Barosunda sadece 23 Arnavut olmayan avukat sıralanmaktadır⁷³ veya yüzdelik olarak üyeliğin yüzde 5'i: Baro, Arnavut olmayan avukatların sayısını arttırmak amacıyla çoğunlukta olmayan topluluklar için Komiteyi kurmuştur. Bu kurumlardan hiçbiri 2014 yılı ile ilişkin kendi raporlarında bu eksikliklerin yönlendirilmesi konusunda somut eylemleri rapor etmemiştir, bu da eylem eksikliğini göstermektedir. Kosova Mahkeme Enstitülerin özelleştirilmiş eğitim programlarının odağı çoğunluk olmayan toplulukların haklarını korumaya odaklanmıştır, bunlar 2014 yılı ve 2015 yılı çalışma planlarına dahil edilmemiştir ve aynı raporlarda 2014 ve 2015 yılında bu eğitimlere katılan Arnavut olmayan katılımcıların sayısı ile ilgili hiçbir bilgiye raporda yer vermemektedir.

⁶³ İki Kosovalı Sırp, İki Kosovalı Boşnak, Bir Kosovalı Türk

⁶⁴ 25 Haziran 2015 tarihinde AGIT-e verilen savcılar listesine göre (liste 1 Haziran 2015 tarihinde güncellenmiştir). KMK ulusal mensubiyete göre sınıflandırılmış savcı sayısını güncelleyen verilere sahip değildir.

⁶⁵ Son başvuru tarihi 25 Mayıs 2015, Kosovalı sırp hakim ve savcılar ile mülakat ise Haziran ve Temmuz'da gerçekleşti.

²⁰¹⁵ Ekim ayına kadar, başarılı adaylar Cumhurbaşkanı tarafından henüz adlandırılmamıştır.

⁶⁶ Mahkemelerle ilişkin 03/L-199 yasanın değiştirilmesi ve tamamlanmasına ilişkin 05/L-032 Yasa, 30 Haziran 2015

⁶⁷ Kosova Mahkeme Konseyleri ile ilişkin 03/L-223 yasanın değiştirilmesi ve tamamlanmasına ilişkin 05/L-033 yasa, 30 Haziran 2015

⁶⁸ Kosova Savcılık Konseyi ile ilişkin 03/L-224 Yasanın değiştirilmesi ve tamamlanmasına ilişkin 05/L-035 yasa, 30 Haziran 2015

⁶⁹ Devlet Savcılığı ile ilişkin 03/L-225 yasanın değiştirilmesi ve tamamlanmasına ilişkin 05/L-034 yasa, 30 Haziran 2015

⁷⁰ 03/L-199 sayılı Mahkeme yasası, 22 Temmuz 2010.

⁷¹ 2014-2019 Kosova Mahkeme Stratejik Planı, stratejik hedef 3.1.1: http://www.kgjk-ks.org/repository/docs/plani_strategjik_2014_2019_alb_103718.pdf.

⁷² KSK Yıllık Planı: http://www.psh-ks.net/repository/docs/KPC_Annual_Action_Plan_2015.pdf

⁷³ Kosova Avukatlar Barosu, *Yıllık Plan 2014*, syf. 163.

(2013 yılında Arnavut olmayan katılımcıların yüzdeliği 0.7 oran ile olağan üstü düşük bir seviyedeydi).⁷⁴

Kalan zorluklar

Toplanan eski dava sayılarının azalması özellikle Yüksek Mahkemedeki, zorluk olmaya devam ediyor. 2015 Yılı Haziran ayının sonuna dek, mülkiyet haklarıyla ilişkin koordinatörün atanmasıyla ilgili, ayrıca toplulukların mülkiyet hakkını destekleme hizmetinin sunulabilmesi için bu pozisyon için gerekli olan kaynakların ayrılması yönünde de herhangi ilerleme yapılmamıştır. KMA kararın uygulanması zayıftı, yasadışı gasp ve yeniden gasp edilmesi konusu özellikle İEK'leri en fazla etkilendiği ciddi zorluk kalmaya devam ediyor. 75 KP ve mahkemeye karşı zorlukları dışındaki uygulama açısından, en kısa zamanda yapılması beklenen kadaströ kayıtların kıyaslanması İEK uygun koruma önlemlerin sağlanması özellikle de KMA çalışma görevinin sona ereceğini göz önünde alındığında potansiyel bir zorluğu oluşturmaktadır.

Dillerin kullanılması yasının gerekli uygulanması⁷⁶ mahkeme sürecinde, mahkeme konularında çeviri sürecinde, ayrıca sürdürülebilir bedava hukuki yardım şu anda donasyonlara bağlıdır. KMK 2014-2019 stratejik planı ve KSK yıllık planı ile Kosova'da mahkeme sistemine toplulukların entegrasyonu için önemli birkaç adımı kapsamaktadır, ancak bunlar henüz uygulanmıyor. Mahkeme sisteminde toplulukların temsili, burada Avukat ve savcılar dahil, özel bir endişe teşkil etmektedir, özellikle de sayısı az olan topluluklar için. Bunun dışında, Arnavut olmayan topluluk haklarını savunma ile ilişkin mahkemelere eğitim programların planlanması ve uygulanmasına henüz öncülük verilmemiştir.

1. DİLLERİN KULLANILMASI

3. Öneri *Merkezi seviyede ve yerel seviyede dillerin kullanım yasının uygulanması düzeltilmelidir. Diller komiseri, insan ve maddi kaynakları aracılığıyla fonksiyonunu yerine getirmek için temel alsın, ve aktif olarak çokdilliliğin teşvik edildiği bir ortamın yaratılmasına öncelik verilsin.*

Mevcut durum

Dil Kullanımı Yasasının Uygulanması

Kosova'da dillerin kullanımı ile ilgili, yasanın uygulanması konusunda AGİT bazı olumlu gelişmeleri tespit etmiştir. 2013 yılın Aralık ayından itibaren, İç İşleri Bakanlığı vatandaşların isteği olması durumunda ürkçe dilinde kimlik kartların üretimi ile başlamıştır, oysa 2015'in Temmuz ayında, belediyelere boşnakça ve türkçe ve sirilik alfabetesinde dilinde evrakları hazırlamalarını sağlayan yazılımı yüklemiştir.⁷⁷

⁷⁴ Kosova Mahkeme Enstitüsü, Yıllık Rapor 2013, sayfa. 15: https://igjk.rksgov.net/Uploads/Documents/RapVj2013_.pdf

⁷⁵ Daha detaylı tartışmalar için lütfen AGİT'in paralel raporuna göz atınız, üst not

⁷⁶ 4. Not üst kısımda.

Merkezi seviyede her iki resmi dilde ve Türkçe’de simultane çeviri, Parlamento komisyonların ve Meclis⁸² Toplantılarında sağlanır ve bütün evraklar aynı zamanda her iki dilde de verilir. AGİT tarafından gerçekleştirilen denetlemelerde, sayıları 28 olan çok etnikli belediyelerde simultane çevirinin sağlandığı farkedilmektedir. Buna rağmen simultane ve yazılı çeviriyi bütün resmi dillerde kullanma oranı, sıkıntılı konu olmaya devam etmektedir. Buna ise neden olan unsur, belediyelerde istihdam edilmiş çevirmenlerin sayısının kısıtlı olması ve kaliteli olmayan çeviriler toplulukları olumsuz etkilemektedir.⁸³

AGİT tarafından kamu kuruluşların binalarında yerleştirilmiş levhaların bütün dillerde olup olmamaları değerlendirilirken, uygulamalarda farklılıklar tespit edilmiştir.⁸⁴ Belediyelerin çoğunda dil hükümlerine tam olarak riayet edilmiştir, ama dokuz belediyede 85 sadece kısmi olarak riayet edilmiştir, (örnek olarak belediye binaların girişlerinde levhalar bütün resmi dillerde, ama binanın içerisinde sadece tek dilde yazılmış şekilde bulunuyorlardı) ve dört belediyede 86 (Kosova’nın Kuzey belediyelerinin yanısıra), sadece çoğulu oluşturan toplumların dillerinde mevcuttu.

---

77 Arnavutça, Sırpça ve İngilizce dili hariç. Sirilic alfabenin kullanımı artık Kosova’nın bütün belediyelerinde mümkün olmuştur, ve aynı zamanda yazılım, belli belediyelerde bir topluluk %5’in üstünde ise, türkçe ve boşnakça dilinde de formları da yüklemektedir.

78 AGİT’in raporlarında dil konularını içeren ve tespit edilen sıkıntıların bir çoğu mevcut olmaya devam etmektedirler; bunun için rapora bir göz atınız. “Kosova’nın belediyelerinde, dil haklarına riayet edilmesi”, (Haziran, 2014), <http://www.osce.org/sq/kosovo/120011> (28 Ekim 2015 işbu rapor bakılmıştır).

79 Aynı yerde 4.3. Altbaşlık

80 Örnek olarak, Türkçe dili Prizren’de resmi dil olarak geçmekte, buna rağmen inşaat izni çıkarma ofisinde sıkıntılar tespit edilmiştir, çünkü o ofiste kamuoyu ile iletişim çevirmen aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Gilan’da, Güney Mitroviça’da ve Vuçitrn kasabasında, Belediye Meclisi Ofislerinde çalışan memurların çoğu, inşaat izni çıkarma ofisinde, idarede, sosyal işler merkezlerinde, ücretsiz hukuki destek ofisinde ve istihdam ofisinde türkçe konuşan yoktur.

81 Projeği uygulayan kurum Azınlıklar İşleri Avrupa Merkezi’dir, ve 2015 yılı Haziran ayına kadar, karışık olan 17 belediyeye yayılmıştır. Ek bilgi için: <http://www.ecmikosovo.org/?p=6232>. bakınız.

82 7.3 No’lu diller yasası üst 4. yazı.

83 Beş belediyede hiç tercüman mevcut değilken, Prizren belediyesinde 4 tercümanın çalıştığı beşediye olması hariç, diğer 33 belediyede sadece bir veya iki tercüman mevcuttur.

84 AGİT belediyelerin ve birinci seviye sağlık kurumların iç ve dış mekanlarında levhaları gözetlemiştir.

85 Dragaş, Kosova Ovası, Lipyan, Mamuşa, Podujevo, Prişine, Prizren, Ştime ve Suareka.

86 Gračanisa, Elez Hanı, Malişevo ve Parteş.

Övgüye değer gelişmelerden birisi, resmi dillerde olmaları gereken belediyelerin, köylerin, yolların ve caddelerin isimlerinde yapılmıştır, bunlardan bir çoğu dil kullanımı⁸⁷ ile ilgili yasal yükümlülüğe uygundur, sıkıntılar ise düzyazı ve levhalara verilen zararlar ile yaşanmaktadır. Yedi belediye 88, (kuzeyde bulunan dört belediye hariç) diller kullanımı ile ilgili yükümlülükleri riayet etmektedirler.

Dil ve diğer benzeri yapılar Komisarı

Dil Komisarı Ofisi, dönemindeki yetkileri bünyesinde gelişmelere imza atmıştır. Çalışanların istihdam edilmeleri ile ilgili gelişmeler yaşanmış, 89 web sitenin düzenlenmesi, 90 bunun bünyesinde şikayetler formu da eklenerek, bir de Dil Komisarı Ofisin görevlerini tanıtan ve medya kampanyasıdır. 91

AGİT tarafından gerçekleştirilen denetleme, vatandaşların Dil Komisarı Ofisine 92 şikayetlerde bulunmaları açısından ve şikayetlerin çözümleri konusunda etkili olmuştur.

Diğer önemli bir gelişme, 32 belediyede irtibatçıların atanmalarıdır.⁹³ Bundan hariç, Dil Komisarı Ofisi, türkçe ve boşnakça dillerin, formlarda ve şablonlarda mevcut olmaları için, ana destekleyici rolünü yürütmüştür.

2015 yılın Mart ayında, Dil Komisarı Ofisi, Kosova'da Dil Kullanımı ile ilgili Yasanın uygulanması ile ilgili elde ettiği verileri tanıtmıştır 94 ve işbu verilerde kamu kuruluşlarında dillerin kullanımı ile ilgili engeller; sıkıntılı maddi durum, teknik sıkıntılar, insan kaynakları ve yasal yükümlülükler ile ilgilidirler, en büyük sıkıntı olarak ise Kosova'daki memurların tek dile hakim olmalarıdır. 2015 yılında Dil Komisarı Ofisi, (2016-2020) yılları arasında, işbu yasanın sistematik bir şekilde uygulanması için ortavadeli bir strateji düzenlemiş ve 2015 yılın sonunda bunun nihai şekline ulaşılması hedefleniyor.

Aşılması gereken engeller

Kosova'da merkezi ve yerel seviyede, dil kullanımı ile ilgili yükümlülüklerini gerektiği seviyede riayet etmemektedirler, kurumlar sorumlulukları ile ilgili gerektiği kadar bilgili değiller ve kamuoyu buna benzer bir şekilde, gerekli seviyede bilinçlenmiş değil.

87 Bu başarı genelde, Kosova Kadastro Ajansı tarafından yürütülen ve adres sistemin dijital hale getirmesi için; 'Sivil Kayıt Ajansı ve adreslerin tekel hale getirilme sistemine destek projesi'ne aittir.

88 Gilan, Elez Hanı, Malişevo, Mamuşa, Partes, Rahovça ve Ranilug.

89 2015 yılın Haziran ayına kadar, Dil Komisarı Ofisinde altı kişi çalışıyordu ve bir kadro boş bulunmaktaydı.

90 Arnavutça dilinde işbu site hizmet sunmaktadır: <http://www.komisioneri-ks.org>; sırpça dilinde; <http://www.poverenik-ks.org>. Ve 2014 yılı Nisan ayından itibaren boşnakça ve türkçe dilinde de siteler mevcuttur.

91 Dil hakları bilinçlendirme kampanyaları 2013-2014 yılları arasında yavaş yavaş ilerlemiştir ve bilgilendirme broşürleri, TV ve radyo klipleri, AGİT ve UNDP gibi, uluslararası faktör tarafından desteklenen faaliyetler de etkilemiştir.

92 2012 yılı boyunca, Dil Komisarı tarafından Dil Komisarı Ofisi dört şikayet kabul etti, 2013 yılında 12 şikayet, ve 2014 yılın sonunda tam olarak 54 şikayet kabul etti. Şikayetlerden, 2015 yılına kalan beşi hariç, diğer bütün şikayetler çözüldü.

93 Dil Komisarı Ofisin düzenlenmesine öncülük yapan 07/2012 No'lu Yönergenin 15'inci maddesine göre, belediye seviyesinde dil konuları ile ilgili irtibatçıların atanması düzenlenir. Dil Komisarı Ofisin görevini icra etmesi için irtibatçının atanması konusunda yardımcı olmak zorundadır.

Bu irtibatçılardan bir çoğu yönetici konumlarda değiller ve rolleri için gerekli eğitimleri alan insanlar değildir. İrtibatçılar kuzey Kosova'da bulunan dört belediyede (Kuzey Mitroviça, Leposavi., Zubin Potok, ve Zvečan) gibi belediyelerde atanmış değiller.

94 Dil Komisarı Ofisi 'Kosova'da dil hakları denetlenmesi ve değerlendirilmesi' şeklinde adlandırılan rapor işbu sitede görülebilir: http://www.komisioneri-ks.org/repository/docs/Anglisht_Finale_160315.pdf. (28 Ekim 2015 ziyaret edilmiştir).

Kosova'nın bütün kurumları hizmetler ve fonksyonlar açısından kapasitelerin ilerletilmeleri açısından gelişme göstermeleri gerekmektedir ve işbu gelişmelerin yansımaları için zamana ihtiyaç olacaktır. Bugüne kadar en önemli üç alan ele alınmamıştır: tercümanların yetiştirilip sertifikaların verilmesi, çünkü bu şekilde yetişmiş tercümanlar istihdam edilecektir, internet ortamında sözlüklerin düzenlenmesi ve diğer tercüme araçların geliştirilmesi, özellikle resmi metinler söz konusu olunca, kalite garantisi sağlayan sistemlerin geliştirilmesi ve yasal düzenlemelerin çok dilde olması için tekniklerin kullanılmasıdır.

2. EĞİTİM

4. Öneri *Daha az nüfusu olan toplumların eğitim sistemlerinin geliştirilmeleri ve Goralı, Roman, Aşkali ve Mısırlı olan toplulukların çocukları eğitim almaları için önlerinde olan engellerin çözümleri gerekmektedir. Kitapların ve eğitim metodolojisinin çok uluslu bir topluma uygun olacak şekilde düzenlenmeleri gerekmektedir.*

Mevcut durum

Entegre edilmiş eğitim sisteminin oluşturulması yolunda bir adım atılmadan, Kosova'da eğitim kurumları, paralel şekilde ilerleyen, Priştine ve Belgrad'tan oluşan iki sistem tarafından yürütülmekte. İşbu sistemler, sayıları az olan toplulukların ana dillerinde eğitim almaları konusunda farklı imkanlar sunmaktadır. Toplumlar ise mevcut yerleşim birimlerinde olan sistemlerden birisini seçerler ve bu eğitimin verildiği dile göre yapılırlar. Kosova kurumları Arnavutça, Türkçe ve Boşnakça dillerinde eğitim sağlamaktadırlar. Sırbistan tarafından yürütülen sistem Sırpça dilinde eğitim sunmaktadır, Roman dilinde ise verilen eğitim her iki sistem bünyesinde verilmektedir. Kosova kurumları tarafından yönetilen sisteme göre, Türkçe ve Boşnakça dilinde eğitim, işbu toplulukların yaşadıkları belediyelerde mevcut olup, belediyeler ise öğrenci sayısının az olduğu yerlerde de eğitim hizmeti vermektedirler.⁹⁵ Buna rağmen Türk ve Boşnak toplulukları ders kitaplarının eksikliği konusunda şikayetçidirler

⁹⁵ (22/2013 yönergesine göre, öğrenciler ile öğretmenler oranı ile ilgili) Belirlenen asgari seviye için belirsizliklerin olmalarına rağmen, hizmetimizde: <http://masht.rks-gov.net/uploads/2015/05/22-2013-ua.pdf>, bulunmaktadır. Belediyelerin bir çoğu, asgari seviyeyi uygulamaları durumunda eğitimi devam ettirmekteler; gilan, Güney Mitroviça, türkçe dilinde, Dragaş'ta boşnakça dilinde ve Prizren'de her iki dilde.) Buna rağmen Vuçitrm belediyesinde resmi bir dilekçe olmadığından dolayı türkçe dilinde eğitim icra edilmemektedir. Kuzey Mitrovia ve Leposaviç belediyelerinde boşnak topluluğu, ana dilinde eğitim alma imkanına sahip olmazken sırpça dilinde eğitimini almaktadır

özellikle de orta ve yüksek eğitim alan öğrenciler, kendi öğretmenlerin sıkça empoze edilen kitaplara başvurmaları gerekmekte olduğunu ifade ediyorlar. 96

Goralı, Hırvat, Aşkali, Mısırlı ve Karadağlı topluluklar, okulda kimliklerini muhafaza etmelerini sağlayan dersleri okuyamıyorlar. Fiziki olarak ulaşılması güç yerlerde yaşayan bazı küçük topluluklar için sıkıntılı olmaya devam etmektedir, ve Kuzey Mitroviça'dan Güney Mitroviça'ya eğitimleri almaları gereken Roman öğrencilerin ulaşım sıkıntısı devam etmektedir. Raporun sunulduğu dönem boyunca bazı olumlu gelişmeler yaşanmaktadır ve Roman dilinde öğrencilerin kimliklerini muhafaza etme yolunda, Roman kültrüne ve tarihine ait kitapların düzenlenip yayımlandıkları görülmüş ve işbu gelişme 7 Nisan 2014 yılında farkedilmiştir.97

Prizren belediyesi dört okulda Roman dilinde eğitim sağladı (son raporda bir okulun daha eklendiği farkedilmiştir), bir de beş belediyede bu eğitimlerin 2015-2016 eğitim yılı boyunca icra edilmesi için planlar tasarlanmıştır.98

Buna rağmen, Roman, Aşkali, ve Mısırlı olan Kosova öğrencileri kaliteli eğitimin erişmesi konusunda engellerle karşı kaşıya olmaya devam etmektedirler, buna ise okulların terkedilmeleri, okumayazmanın alt seviyede olması, okula kayıtların yapılmaması ve başarının alt seviyelerde olması gibi faktörler neden olmaktadır.99

2012 Yılı Ekim ayında, Milli Eğitim Bakanlığı belediyelere; 'Zorunlu eğitimin icra edilmesi ve okulun terkedilmesine karşı, çalışma gurupların' kurulması ve onları faal hale getirilmeleri için sorumluluk verdi.100 Bundan sonra bakanlık, işbu çalışma gurupların faal hale gelmeleri için gerekli hukuki altyapıyı halletmiş oldu.

İşbu guruplar faaliyetlerini teşkilatlayıp, okul tekretme ve kayıtların alt seviyede olması gibi sıkıntıları tespit edip çözüme yolunda adımlar atmaktadırlar. Buna rağmen AGİT'in değerlendirmelerine göre, 2014 yılın Mart ayına kadar sadece bu guruplardan beşte biri oluşturulmuş ve oluşturulanlardan bir çoğu düzenli toplantı yapmayıp, sorumluluklarını bilmemektedirler. Roman topluluğu çocukları eğitim almaları için, ilgili Bakanlık 2014-2015 yılı için ve uluslararası kurumlar liseler için 500, yüksek eğitim için ise 33 burs ayırmıştır. Buna rağmen eğitim görevlileri ve öğretmen merkezleri, işbu üç topluluğun çocuklarına destek olmaları için, henüz

96 Topluluklar Danışma Kurulunun toplantısı, 27 Şubat 2015, Belediye bünyesinde, 14 Mayıs, eğitim çalışma gurubunun toplanması; topluluğun temsilcileri, okul müdürleri ve Belediye Eğitim müdürleri ile mülakatlar 2015 yılın Haziran ayında yapıldı.

97 *Romanani Chib 1, (Romanca Dili 1) metni, Latif Demiri tarafından yapıldı ve ikinci ders kitabı da hazırlanmaktadır.*

98 Avrupa Birliği ve Avrupa Komisyonu tarafından desteklenen 'kültürlerarası eğitimin ve hoşgörünün desteklenmesi' proje bünyesinde, Romana dili dersi, İpek, Cakova, Ferizay, Obiliç, Kosova Ovası gibi belediyelerde verilecektir. Bakanlık, belediyelerin 2016 yılında maaşları üstleneceklerini öngörerek 2015 yılın sonuna kadar maaşları üstlendi.

99 Kosova Pedagojik Enstitüsü: Kosova'da okul dışında olan öğrenciler: 2014 Okulu terk etme ve kayıt olmamaya karşı mücadelenin, uygulamaları: http://www.ipk-rks.net/en_publikimet_meshume.php?publikimet_id=87.

100 19/2012 No'lu Yönerge, okulu terketmeye ve kayıtların yapılmamasına karşı çalışma gurupların kurulması ile ilgili: <http://masht.rks-gov.net/uploads/2015/05/ua-19-2012-neë.pdf>.

STK'lar tarafından yönetilmektedirler ve işbu merkezleri kurumsallaştırma çabaları, ve arabulucuların rölü başarısız olmuştur. Ek bir sıkıntı ise, Kosova ve Sırbistan eğitim sisteminde ayrımcı uygulamalar ve ayrımcılığa uğrayan¹⁰¹ öğrencilerin, Yakova belediyesine açtıkları davalar hala devam etmektedir.¹⁰²

Toplulukların dillerinde yüksek eğitim sıkıntısı olmaya devam etmektedir ve bunu icra etmek için, farklı yerlere gitmeleri gerekmektedir. Kosova ve Sırbistan arasında diplomaların ve sertifikaların tanınmaması istihdam açısından sıkıntılı olmaya devam etmektedir. Bazı girişimlere rağmen, işbu zaman dilimi içerisinde az gelişme farkedilmiştir. Brüksel diyalogu diplomaları tanınması konusunda başlangıç olmasına rağmen, 103 desteğin kesilmesi durumunda SPARK SKT'si tanınma konusunda güvensizlik yansıttığını göstermiştir.¹⁰⁴ Kosova Kurumları Kuzey Mitroviça tarafından verilen diplomaları tanıma konusunda imkanları değerlendirmeye başlamıştır ve bunun icra edilmesi Sırbistan istihdam edilmeleri açısından önemlidir. Kamu kuruluşlarında istihdam edilme konusunu çözme yolunda, Norveç tarafından Topluluklar Ofisi ve Başbakanlık Ofisi'ne ve Kosova Azınlıklar İşleri Avrupa Merkezi STK'sına verdiği destek aracılığıyla, Kuzey Mitroviça'da verilen diplomaların tanınmaları için gerekli hükümlerin çıkarılmaları için çalışmaktadırlar. Arnavutça dili, Boşnakça ve Türkçe dilinde derslerin verildikleri okullarda zorunlu yabancı dil olarak mevcut olmaktadır. Buna rağmen, okullar Arnavutçayı yabancı dil olarak ders şeklinde verecek nitelikte değildir. Ek olarak ta Sırpça dilini, ikinci yabancı dil olarak öğrenilmesi için alternatiflere sahip olmayıp, bunun için gerekli bir plan ve program mevcut değildir.¹⁰⁵ Çok etnikli ve genel kapsamlı olacak şekilde, yedi alanlı eğitim planını tasarlayıp, programlar geliştirip, yeni metotlar üretmektedirler. Bakanlığın raporlarına göre, azınlıkların temsilcileri, işbu plan ve programın düzenlenmesi sırasında danışılmıştır. AGİT tarafından gerçekleştirilen denetimde, 2014/2015 yılı boyunca, yeni plan ve programın 94 okulda denendiği tespit edilmiştir ve aralarına Türkçe ve Boşnakça dersin de verildiği okullar da eklenmiştir. Ama bütün gelişmelere rağmen yeni plan ve programın uygulanması, 2016 yılından önce gerçekleşecektir ve Bakanlık yeni planın uygulanması için ders kitaplarını gözden geçirmeye başlayacaktır.

¹⁰¹ 2015 yılın Mayıs ve Haziran aylarında, Roman, aşkali ve mısırlı temsilcileri ile danışmalar AGİT tarafından gerçekleştirilmiştir.

¹⁰² [http://www.ecmikosovo.org/ep-content/Publications/Press_releases_and_information_bulletin/2013-](http://www.ecmikosovo.org/ep-content/Publications/Press_releases_and_information_bulletin/2013-01_ECMI_Kosovo_Information_Bulletin_Segregation_in_Education_in_Gjakova/eng.pdf)

¹⁰³ [01_ECMI_Kosovo_Information_Bulletin_Segregation_in_Education_in_Gjakova/eng.pdf](http://www.ecmikosovo.org/ep-content/Publications/Press_releases_and_information_bulletin/2013-01_ECMI_Kosovo_Information_Bulletin_Segregation_in_Education_in_Gjakova/eng.pdf). Web adresine bakınız.

¹⁰⁴ 09/2015 No'lu Bakanlık İdari Yönergesi, Brüksel'de gerçekleşen diyalog sonucu, sırp üniversiteleri tarafından verilen diplomaları tanımıştır.

¹⁰⁵ SPARK SKT'si, arabulucu rölünü üstlenmiştir ve Sırp üniversitelerden, getirilen diplomaları kabul edip, Avrupa Üniversiteleri Birliği'nde denklik için gönderilmiştir.

¹⁰⁵ Belgrad tarafından yönetilen eğitim sisteminde, Dragaş belediyesinde, goralıların yaşadıkları yörelerde Arnavutça dili yabancı dil olarak öğretilmektedir.

Kalan zorluklar

Derslerin, toplulukların dillerinde yapıldığı öğrenciler, Kosova'da mevcut olan iki resmi dillerden birisini seçme imkanına sahip değiller. Bugüne kadar, işbu dilleri konuşmayanlar için iki resmi dillerin öğrenilmesini desteklemek için özel bir girişimi yoktu; Sırpça dilin ana dili olmayan dil olarak öğretilmesi uygulanmaktadır ve Arnavutçanın yabancı dil olarak öğretilmesi için öğretmenlere özel eğitim programı yoktur. Roman dili öğretmenleri eğitilmemiştir. Boşnakça ve Türkçe dilinde ders kitapların mevcudu ve dağıtılması ile ilgili olan sıkıntılar henüz çözülmüş değil ve Boşnakça ile Türkçe dilinde kalitenin ve standartların denetlenmesi aynı şekilde çözülmemiştir.

Eğitim modülleri ile ilgili, özellikle kültür konusunda toplumların temsilcileri danışılmamıştır, Kosova'da yaşayan toplumların tarihini ve geleneklerini muhafaza etmek amacıyla, çok sınırlı adımlar atılmıştır. Öğretmen yetiştirme ve okul arabulucuları ekleyerek, okulu terk etme tedbirlerini ve Kosova için faydalı olduklarını kanıtlayan toplulukları maddi olarak desteklemek için programların zayıf uygulanmasını da göz önüne alarak, Roman, Aşkale ve Mısırlı olan çocukların eğitilmeleri için engeller mevcuttur. Birbirine zıt olan iki ayrı eğitim sistemin, ders kitapların ve plan programların mevcut olmaları, çok etnikli bir toplumun gelişmesini engeller ve bu durum, Priştine ile Belgrattan çalışmaların yapılması gerekmektedir. Kurumların aşmaları gereken engeller, toplulukların temsilcileri ile danışarak ve toplulukların eğitim sisteminden faydalanmaları, diplomaların ve sertifikaların bütün eğitim seviyelerinde tanınmaları ile binaların ayrılmaları gibi konuları ve iki sistem arasında işbirliği imkanlarını değerlendirir.

1. SOSYO EKONOMİK HAKLAR VE KATILIMCILIK

5. Öneri

Garanti edilmiş kontenjan bünyesinde, Kosova topraklarında devamlı mevcut olan Hırvat ile Karadağlı toplulukların mecliste etkili temsiline sağlanmaları gerekmektedir.

Azınlık topluluklara ait olan ve az sayıda olan kişiler için etkili imkanların sağlanması, merkezi ve yerel seviyede karar alma süreçlerine katılmaları ve paralel strüktürler yerine, ülke bünyesinde entegreyi telafi etmiştir.

Mevcut durum

Kosova Meclisinde, Anayasa aracılığıyla garanti altına alınan toplulukların 20 sandalye temsil edilmeleri, işbu seçim sürecinde azınlık topluluklar, ek sandalye kazanmayı başaramadılar ve bu yerler 7 bayan ve 13 erkek milletvekililer tarafından kullanılmaktadırlar. Kosova Meclisi 7 Mayıs 2014 tarihinde dağılmıştır ve yeni parlamento 2014 yılın Aralık ayına kadar kurulmamıştır. Sırp topluluğu için garanti edilen 10 sandalyeden, 9'u Sırp Vatandaşları Girişimi tarafından kazanıldı, (dört bayan ve beş erkek) ve Demokratik Gelişim Partisi bir sandalye kazanmıştır (bir erkek). Diğer azınlıklar için ayrılan sandalyelerden, 2 tanesi Türklere, Kosova Demokrati Türk Partisi (bir bayan ve iki erkek), Boşnakların Vakıf Koalisyonu iki sandalye (bir bayan ve bir erkek) ve diğer devamında olan partiler birer sandalye kazanmıştır: Yeni Demokratik Partisi, (bir bayan), Aşkale Demokratik Partisi (bir erkek), Gora Koalisyonu (bir erkek) ve Yeni Roman Partisi (bir erkek). 2011 yılın Aralık ayında, Azınlıkların korunmaları ve haklarının pRomanosyonu konusunu ayarlayan yasa bünyesinde resmi olarak Hırvat ve Karadağlı toplulukların tanınmalarına rağmen¹⁰⁶, işbu topluluklara Kosova Meclisinde sandalyeyelerin ayarlanmaları²⁴ için gerekli değişiklikler yapılmamıştır.

Önceki parlamentolarda olduğu gibi, Kosova Meclisi, Arnavut olmayan toplulukların korunmaları ve promosyonu yapılması için gerekli mekanizmaları kullandı¹⁰⁷, bunun bünyesinde işbu topluluklardan iki Meclis asbaşkanı ¹⁰⁸ ve toplulukların hakları ve çıkarları ile ilgili olan daimi komisyonlar anlaşılmaktadır. Bundan hariç diğer daimi 13 komisyon, ikinci asbaşkanlarını Arnavut olmayan topluluklardan atamışlardır. Meclis çalışmaları boyunca dil kullanımı seviyesine riayet edilmiştir, ama sıkıntılar yasaların tercümesinde ki kalitede mevcuttur. ¹⁰⁹

2014 Yılıının Mayıs ayında, STK'larla işbirliği anlaşmasını imzaladı ve bu çok iyi bir başlangıçtır. Kosova Meclisi veri tabanında kayıtlı olan STK'lar, çalışma gurubuna üye olmaları için davet edildi, bu ise kendilerinin meclis bünyesinde yürütülen işlerin icra edilmeleri, yasaların gözden geçirmeleri gibi konularda katılmaları için davet edilmiştir. STK'lardan oluşan dokuz kişilik guruptan, sadece bir erkek Arnavut olmayan topluluklardan katılmıştır ve kendisi Boşnak'tı. İlanda mevcut olan tarihe kadar üyelik dilekçesinin verilmemesi, STK'ların katılımını engelledi, oysa Meclisin verilerine göre geniş katılım bekleniyordu¹¹⁰. Kosva Meclisine ve/veya Kosova Kurumlarına rapor veren ve sayısı 33 olan, 111 bağımsız kurumlar, aynı şekilde, Arnavut olmayan üyeleri de ekleyerek oluşumları konusunda gelişme kaydedildi. 30 Haziran 2015 yılına kadar, bunun gibi 14 kurum yönetim kurullarını kurdular ve Arnavut olmayan bir veya iki kişiyi üye yapma isteklerine riayet ettiler ve aralarında Sırpları, Türkleri ve Boşnakları aldılar. Merkezi seviyede toplulukların temsilcileri ile Kosova kurumları arasında irtibat kuran ana kurum, Cumhurbaşkanlığı Ofisi ve Topluluklar Danışma Konseyi bünyesinde faal olan, 2014 yılının Eylül ayında, yeni üyelerini 2 yıllık dönem için atayarak, düzenli olarak toplantılarını icra etti.

---

¹⁰⁶ Yukarıda olan 3. Dipnota bakınız.

¹⁰⁷ Kosova Meclisi çalışma yönergesinde belirlendiği gibi, 63. Madde daimi ve faal komisyonlar.

¹⁰⁸ Kosova Meclisi Asbaşkanı konularından birisi sırp toplumu için ve diğer konum arnavut olmayan toplum için ayrılmıştır: işbu meclis içerisinde konuların ikisinde Kosova'lı Sırp, yani Kosova'lı Boşnak tarafından yönetilmektedirler.

¹⁰⁹ Lütfen, işbu problemin daha da tartışılması için, 9. ve 3. teklife bakınız.

¹¹⁰ Örnek olarak, Kosova Meclisi iki kere başvuru süresini uzattı, (AGİT'in desteğiyle) kayıt için gerekli bilgileri, Sırpça dili dahil olmak üzere, internet sayfalarında 2015 yılın Nisan ayında paylaştı.

¹¹¹ Örnek olarak, Kosova Özelleştirme Ajansı, Kosova Mülk Ajansı, Rüşvete Karşı Ajansı, Halk Avukatı ajansı, Bağımsız Medya Komisyonu, Kosova Merkez Bankası, Kosova Mahkemeler Konseyi.

Topluluklar Danışma Konseyi (TDK) 25 üyeden oluşmakta ve onlardan 9 topluluk temsil edilir ve bunlardan sadece 5'i kadındır. 2013 Yılında bütçeye yapılan küçük zamdan itibaren, sekreterlikte çalışanların sayısı 2'den, 4'e çıkmıştır. (Sekreterlikte üç erkek ve bir bayan çalışmaktadırlar.)¹¹² Raporun sunulduğu zaman dilimi boyunca, TDK topluluklar için önem arzeden konularla ilgili kurumlara teklifler çıkardı ve üç yasa projesini elden geçirdi. Buna rağmen TDK ile sürekliliğe sahip olması gereken ve yasalar tasarlanırken ve politikalar geliştirilirken danışma işi, eksiktir.¹¹³ AGİT'in denetlemelerinden çıkan sonuçlara göre, TDK, yasa ve Anayasa ile öngörüldüğü gibi henüz uluslararası insan hakları kurumlarına rapor vermemektedir ve kendi işini desteklemek için, Arnavut olmayan toplulukların çıkarlarını etkili bir şekilde temsil etmek, temel danışmanlık hizmetini almamış veya bilinçlendirme faaliyeti yapmamıştır. TDK üyeleri, farklı hükümet çalışma gurupları içerisinde yer almaları için her geçen zaman içerisinde katılmaları için davet ediliyor ama bu da sıkça uluslararası örgütlerin teşvik etmesiyle mümkün oluyor. Buna benzer şekilde, Kosova Bakanlıkları ve müdürlükleri, belirli yasaların değiştirilmeleri veya stratejilerin geliştirilmeleri boyunca, toplulukla danışmaları desteklemişler, ama bu durumlarda bile danışmalar sıkça uluslararası örgütler tarafından teşvik edilmiştir.¹¹⁴ Sonuç olarak, TDK gerekli cinsiyet kurallarına göre temsili gerçekleştirmiş, çünkü 24 üyeden sadece 4'ü kadınlardan oluşturulmaktadır.¹¹⁵

Kosova kurumlarında, yönetici seviyede atamalar söz konusu olunca durum devamında aktarıldığı gibidir: başbakan yardımcılarının üçünden birisi Arnavut olmayanlardandır, yani Kosovalı bir sırdır, atanan 19 bakandan 4'ü Arnavut olmayanlardandır, yani belirlenen sayının üstünde, (iki Kosovalı Sırp, biri Topluluklar ve Dönüş Bakanıdır, diğeri ise Kamu Yönetimi Bakanıdır). 2015 Yılı Haziran ayının sonunda atanan bakan yardımcılarının üçü Arnavut olmayanlardandı. Anayasa ile öngörüldüğünden daha az, yani altı bakanın altında: Bir Kosovalı Roman, bir Kosova Aşkalisi Kültür, Gençlik ve Spor Bakanı, ve bir Kosovalı Boşnak Yurtdışı Bakanıdır¹¹⁶. İyi Yönetim Ofisi müdürü konumu, 2014 yılın Aralık ayından itibaren, 2015 yılının Ağustos ayına kadar boş kalmıştır. Bütün bu yönetici konumlarda, atananlardan sadece biri kadındır ve kendisi Kosovalı Aşkalilerdendir, yani Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığında Bakan yardımcısıdır.

¹¹² TDK genel sekreterden oluşur, iki hukuki yetkili ve bir kamuoyu iletişim sorumlusu mevcuttur. TDK'nın 2012 yılı bütçesi 78,785 euro'ya ve 2013 yılında 87,385 euro değerine çıktı.

¹¹³ TDK Halk Avukatı yasınının değişimi için önerileri ve tamamlamalarını, Cinsiyet Eşitliği Yasasını ve Toplulukların Korunması ve promosyonu yapılması Yasasını da tartışmıştır. Buna rağmen, o danışılmamıştır, elden geçirilmemiştir ve diğer meclis ve geliştirilen ve onaylanan politikalar ile ilgili, Mitroviça Üniversitesinden mezun olan azınlık vatandaşlar için kamu kuruluşlarında çalışmak üzere dilekçenin verilmesi süreçleri ile ilgili evrak kavramı ve Kültürel Miras yasası veya Kamu Şirketleri yasası, raporun sunulduğu zaman dilimi için yorumlar verilmemiştir,

¹¹⁴ Örnek olarak, 2015 yılı Nisan ayında, AGİT Yerel Yönetim Bakanlığını, 2015 yılında yapılması düşünülen Yerel Yönetim Yasasını değiştirmek ve tamamlamak için toplulukların katılımı ile ilgili mekanizmaların görüşüldüğü bir atölyeyi destekledi. Buna benzer şekilde 2015 yılı Mayıs ayında, Başbakan ofisi bünyesinde İyi Yönetim Ofisini, 2015 yılından sonra, romların, aşkalilerin ve mısırlıların entegre edilmeleri için düzenlenen atölyeyi destekledi.

¹¹⁵ Adaylar listesi ve oylar için ADK tüzüğü cinsiyet açısından temsili belirlenir, ama üyeleri için bunu yapmaz; aynı zamanda Cumhurbaşkanının, cinsiyet eşitliğinin sağlanması için atananları atamama yetkisini belirler.

¹¹⁶ İşbu raporun içerdiği zaman diliminin sonuçlanmasından sonra diğer 7 atama daha 2015 Eylül ayında olmuştur, bu ise Arnavut olmayan topluluklardan bir çok bakan yardımcısını getirip, aralarında Eğitim Bakanlığında bir Boşnağı, beş Sırbı; İş ve Refah Bakanlığında, İç İşleri Bakanlığında, Çevre ve Alan Planlama Bakanlığında, Tarım Bakanlığında, Orman ve Köy Gelişimi Bakanlığında ve Maliye Bakanlığında, bir de bir Kosovalı Gorali Adalet Bakanlığında.

Toplulukların kamu işlerinde ve kendilerini ilgilendiren kararlarda katılmaları için, dört ayrı kurum mevcuttur: topluluklar komitesi, belediye topluluklar ve dönüş ofisi, topluluklardan sorumlu belediye başkan yardımcısı, ve topluluklardan sorumlu belediye meclisi başkan vekili konumu.¹¹⁷

2012 Yılında toplulukların hakaları ile ilgili değerlendirme raporuna kıyasen, AGİT tarafından yapılan denetleme gelişmeler kaydetmiştir. Bazı dışlamalar hariç, Topluluklar Komitesi ve Belediye Topluluklar ve Geri Dönüş Ofisi bütün Kosova'da kurulmuştur.118 TSMBBV'ler kurulması gereken belediyelerin birinde hariç tüm belediyelerde atanmıştır..119 TSBBY'ler yüzdelik açısından kurulması gereken 7 belediyeden 6'ında kurulmuştur, bunun dışında toplulukların gerekli olan yüzdelik tavanını (10% gereksinimi) yerine getirmemesine rağmen TSBBY'lar ek olarak daha 7 belediyede atanmıştır. . Bu imkanlar yeni hukuki sistemden ve raporun sunulduğu zaman dilimi boyunca yapılan politikaların önerilerinden faydalanmışlarsa bile, 120bu imkanları ayarlayan hukuki çerçeve güçlendirilmeli ve bu şekilde toplulukların kamu işlerinde katılımını sağlamalı. Aynı şekilde Yerel Yönetim Bakanlığı söz konusu imkanlar için daha büyük denetleme ve destek gerekmektedir. Toplulukların farklı karar alma mevkilerinde sözün tam anlamıyla henüz bir katılım yokur, çünkü bu imkanların bir çoğu, ana görevleri yerine getirmeyi beceremediler. İşbu imkanların faal halde olmalarını etkileyen faktörlerden siyasi durum veseçimlerden sonra temsil durumu, oldukça etkilemektedir.121

---

¹¹⁷ 20 Şubat 2008 tarihli, L03/L-040 No'lu yerel yönetim yasası ve topluluklar belediye ofisleri ve dönüş için 27 Ağustos 2010 tarihli 02/2010 No'lu Yönerge.

¹¹⁸ Topluluklar Komitesi, kuzeyde dört belediye dahil olmak üzere her belediyede kurulmuştur. Belediye topluluklar ve geri dönüş dairelerikuzeyde olan dört belediye hariç, Kosova'nın diğer belediyelerinde kurulmuştur, ama bazılarının yeterli çalışan sayısı yoktur.

¹¹⁹ Graçanisa belediyesinde, Belediye Meclisi Asbaşkanı atanmamıştır çünkü işbu belediyede anlıklara ait olan hiçbir aday meclis üyesi olarak seçilmemiştir.

¹²⁰ İşbu dört imkanın kullanılması amacıyla Yerel Yönetim Bakanlığı, gerekli yasaları ve politikaların yönlendirici evraklarını onaylamıştır. Söz konusu evraklar ise şunlardır; 7 Temmuz tarihli, 03/2014 No'lu, belediyede daimi komisyonların kurulma süreçleri, oluşumu ve yekileri ile ilgili yönerge; 28 Ocak 2014 Tarihli, 2014/01 No'lu belediyelerde asbaşkanların atanmaları ile ilgili yönerge; 21 Kasım 2014 tarihinde onaylanmış 'topluluklar asbaşkanı referans terimleri' ve Yerel Yönetim Bakanlığı tarafından 2015 Aralık ayına kadar resmi olarak onaylanması beklenen, belediye meclisi asbaşkanı referans terimleri.

¹²¹ Örnek olarak AGİT'ten yapılan denetleme, azınlıkların hakları ile ilgili olan konular için 2014 yılı Mayıs ayına kadar Azınlıklar Komiteleri özel konular için teklifler çıkarmışlarsa bile, işbu yüzdelik 2014 yılın Kasım ayına kadar artmıştır, ama bu, belediye seçimlerinden önce ki zaman dilinde bunu yapan dokuz belediyeden uzaktır; buna rağmen, sadece dört Belediye Asbaşkanların olması gerektiği gibi yaptıkları, topluluklar projelerin uygulanmaları açısından belediye meclisine rapor sunan Belediye Asbaşkanların sayısı ile ilgili göze batan ilerleme kaydedilmemiştir. Denetlemeden buna benzer şekilde Belediye Asbaşkanlarından %90 bütün topluluklarla irtibat kurmuştur, ama onlardan sadece ihtiyaçların değerlendirmesini yapmışlar ve daha alt seviyede toplulukların hakları ile ilgili ve 2014 yılın ikinci yarısında toplulukların haklarını, ilk yarı seneye göre daha az denetlemişlerdir: Belediye Asbaşkanlarının bir çoğu, işbu görevleri 2013 yılın yerel seçimlerden önce halletmişler. Gerekli olan şey, özellikle seçimlerden sonra üyelerin değişimi beklendiği zaman imkanların inşaa edilmeleri için kapasitelerin yapılmasıdır.

Bundan hariç, raporun sunulduğu zaman dilimi boyunca 2013 seçimlerinden sonra Roman, Aşkali ve Mısırlı topluluklarına ait olan vatandaşların atamalarında artış yaşanmasına rağmen, 122, AGİT'in üstlendiği denetimde, azınlıkların, sayı olarak az oldukları yerlerde, belediyeler ile azınlıklar ve kırsal taraflarda yaşayan vatandaşlar arasında iletişimin alt seviyede olması,¹²³ işbu toplulukların temsil edilmeleri gerektiği ile ilgili konuya özellikle dikkat etmemiz gerekmektedir.

Toplulukların kadınlar tarafından temsil edilmeleri sıkıntı olarak devam etmektedir: Kosova'nın tamamında sayıları 266 olan Topluluklar Komisarı üyelerinden sadece 80 kadındır; Kosova'da Belediye asbaşkan konumunda 154 yetkiliden sadece 45'i kadındır ve atanan 13 Belediye başkanları yardımcılardan sadece birisi kadındır ve 13 asbaşkandan 10'u kadındır.

2012 yılında yayınlanan bir raporda, Yerel Yönetim Bakanlığı merkezi olmayan süreçten tartışınca, 2008 yılında Yerel Yönetim Yasası gereği belirlendiği gibi¹²⁴, siyasi anlaşma yerel seçimlerde önemli gelişmelere öncülük etti ve Kuzey Kosova'nın dört belediyesini de dahil etti (Zveçan, Leposaviç, Zubin Potok, Kuzey Mitroviça) ve her biri de kendi sistemlerin Kosova'nın diğer belediyeleri ile uyumluluğu, personelin ve belediye idaresinin için çalışmalar yürütmektedirler. Aynı şekilde Kuzey belediyelerinden olan Kosova Sırpları temsilcileri, farklı şekillerde merkezi seviyede olan kurumların parçası oluyorlar.

Kalan Zorluklar

Rapor edilen döneme ilişkin en büyük eksiklik, Toplulukların ve Üyelerinin Korunması ve Güçlenmesi Yasası'nda tanınması ve kapsanmasından sonra Karadağlı ve Hırvat Topluluklarının Kosova Meclisinde garanti edilmiş sandalyelerin ayrılmasına yansıtılması için ve TDK yapısında kapsanmaları için eski başbakanın taahhüt ettiği Anayasanın değiştirilmesine ilişkin herhangi bir girişimin yapılmamasıdır.¹²⁵

TDK'nin mevzuat girişimlerinin görüşülmesi ile yorumlanması ve topluluklar arasında hoşgörü ile müsamahanın geliştirilmesindeki rolü sınırlı kalmaktadır. Kadınlar ve sayıca daha küçük topluluklar, belediye idaresi düzeyinde topluluklara ait dört mekanizmada (TK, BTDK, TSBY ve TSBMBY) temsil edilmeleri düşük kalmaya devam etmektedir. AGİT tarafından yapılan gözlem, sözü geçen mekanizmalar için siyasi destek çoğu kez düşük kalmakta ve belediye idaresi tarafından öncelik verilmemektedir.

121

Toplulukların hak ve çıkarlarının korunması ve geliştirilmesine ait yerel mekanizmaların değerlendirilmesi, Haziran 2014, <http://www.osce.org/kosovo/120343> (erişim 28 Ekim 2015).

122

Bir Kosovalı Aşkali ve bir Kosovalı Roman, ayrı ayrı Kosova Ovası/Fushë Kosovë/Kosovo Polje ve Graçanitsa/Graçanica/Graçanicë TBY'na atandılar. Bir Kosovalı Mısırlı ve bir Kosovalı Aşkali ayrı ayrı İpek ve Kosova Ovası BMTBY'na seçilmiştir ki bir önceki döneme göre Kosovalı Mısırlılara düşen üç üyeye göre düşüş, kısmen YYİB'nin yasayla belirlenmediği durumlarda iktidarı oluşturmak için kararları redetmesi neticesinde kaydedilmiştir.

123

TK'ler, belediyede yaşayan tüm toplulukların temsiline imkan tanımalarına rağmen, daha küçük sayıdaki toplulukların temsili birçok TK'de düşük kalmaktadır. Kosova Romanları temsiledilmeleri belirlenmiş 5 TP'de bulunmamaktadır, Kosova Aşkalileri 10, Kosova Mısırlıları 12, Kosova Goralıları 14, Kosova Türkleri 20 ve Kosova Boşnakları temsilcileri 21 TK'de bulunmamaktadır.

124

YYİB " Kosova'da desentralizasyonun uygulanması için ilerleme raporu, yayım Ağustos 2012 yılı, <http://mapl.rks.gov.net/getattachment/3cf94334-1267-4e0e-ae69-6dbb77848a1a/PROGRESS-REPORT-> (erişim 28 Ekim 2015).

125

TDK oluşumuna ilişkin Madde 12.6, Kosova'da toplulukların ve üyelerinin haklarının korunması ve geliştirilmesine ilişkin 03/L-047 sayılı Yasa, yukarıdaki dipnot 3.

Mekanizmaların, topluluklarla adamaklı iletişim ve irtibatı sağlamak için sıklıkla gerekli kaynakları bulunmamaktadır. Kosova Kurumları, toplulukları doğrudan ilgilendiren mevzuat ve politika girişimlerinde onlarla danışmak için ilgili çaba girişimlerinde bulunmamışlardır.

Öneri 12

Azınlıktaki topluluklarına mensup kişilere sağlık hizmetleri, istihdam ve sürmekte olan özelleştirme süreci dahil girişimcilik imkanları gibi sosyo-ekonomik haklarına eşit erişim temin edilmesi için çabalar artırılmalı.

Mevcut Durum

Sosyo-ekonomik haklar ve hizmetlere erişim

Kosova'nın tamamında topluluklar için özellikle Kosovalı Roman, Aşkali ve Mısırlı topluluğu için istihdam imkanları, kamu ve sağlık hizmetleri dahil hizmetlere erişim büyük sınav olarak kalmaktadır.¹²⁶ Kosova kurumları, bu alanda az ilerleme kaydetmiştir, bu da istihdam imkanlarını kapsayan fakat özistihdam engellerinin kaldırılmasını, ziraat işleri dahil sosyo-ekonomik haklarına eşit erişim sunmakta ortak hareketi gerektirmektedir. ¹²⁷ AGİT'in 2013 yılında yayımlanan raporu¹²⁸ Sivil Hizmetler Yasası¹²⁹ genel hükümlerinin tam olarak uygulanmamakta olduğunu değerlendirmiştir. 2013 yılı Aralık ayında TİO, on iki Öneri içerdiği Roman, Aşkali, Gorali ve Mısırlı topluluğunu hedef alan, cinsiyet dengesiyle ve toplulukların istihdamında iyi performans göstermeyen kurumlara ceza önlemlerini kapsayan çabayla Arnavut olmayan toplulukların istihdam erişimine ilişkin bir rapor yayımladı. ¹³⁰ Siyasi abluka¹³¹ bu Önerilerin formal onayını engellemişken, TİO birkaç topluluk için yürüttüğü bir stajyer programıyla bunlardan en azından birkaçını gerçekleştirmişti.

---

¹²⁶ AGİT'in 2013 yılında yayımladığı değerlendirmeleri, özellikle Kosovalı Roman, Aşkali ve Mısırlı topluluğunun eğitim yeterliliği eksikliğinden dolayı, fakat Kosova Sırp ve Gorali topluluğunun da özellikle Sırbistan müfredatını takip eden kurumlar tarafından verilen diploma veya sertifikaların tanınmamasından dolayı sivil hizmetlerde düşük temsiliyetiyle ilgili konularına işaret etmektedir. AGİT'in Toplulukların Kosova Sivil Hizmetlerinde Temsil Edilmesi raporuna bak, Şubat 2013 <http://www.osce.org/kosovo/99601> (erişim 28 Ekim 2015).

¹²⁷ Tarım arazisine erişim konusuyla ilgili, yasa dışı toprak gaspı sorunu olarak devam etmektedir ve özellikle Kosova Sırp topluluğunu etkileyerek onların iktisadi imkanlarını sınırlamaktadır: AGİT, rapor edilen döneme ait bu tür 12 durum kayıt etmiştir.

¹²⁸ AGİT raporuna bak, yukarıdaki dipnot.

¹²⁹ 03/L-149 sayılı Sivil Hizmetler Yasası, 26 Haziran 2010. Yasa, merkezi düzeyde iş gücünün en az yüzde onu topluluk üyelerinden olmasını öngörmektedir. Yerel düzeyde bu temsiliyet her belediyenin demografik yapısına orantılı olarak olmalıdır. Yasal çerçeve, işveren kurumlarından topluluk üyelerinin istihdamını artırılmasını ve geliştirilmesini amaçlayan bir sürü pozitif önlemin gerçekleştirmelerini istemektedir.

¹³⁰ TİO'nin raporu (http://www.zck-ks.net/repository/docs/Assessment_on_Employment.pdf, (erişim 28 Ekim 2015), merkezi ve yerel düzey kurumlarında toplulukların temsiliyeti 7.7 olduğu, Kosova Aşkali, Mısırlı, Gorali ve Roman topluluğu mensuplarının temsiliyeti reletif olarak düşük, Kosova'nın Boşnak, Sırp ve Türk topluluğunun temsiliyeti nüfus sayımlarındaki sayılarına yakın olduğu sonucuna varmıştır. Rapor, toplulukların istihdamındaki birincil problemlerden birisi adayların eğitim yeterliliklerinin tanınmamasıyla ilgili olduğunu belirtmektedir.

¹³¹ 8 Haziran 2014 erken genel seçimlerini, İsa Mustafa'nın 9 Aralık 2014 tarihinde başbakan olarak seçilmesine kadar siyasi abluka takip etmişti.

Toplulukların hizmetlere erişiminin bir değerlendirilmesi AGİT tarafından Ocak 2014- Mayıs 2015 döneminde yapıldı: belediye yetkilileri ve yerel düzeyde toplulukların temsilcileriyle yapılan görüşmelerin ardından 38 belediyeden 23'ünde topluluklar kamu hizmetlerine erişim konusunda sorunlarla karşılaştıkları sonucuna varıldı. AGİT'in sahadaki gözlemcilerine rapor edilen en sık sorun güvenlik endişesiyle ilgili olan Arnavut olmayan mahallelerde kamu ışıklandırılmasının çalışmamasıydı.¹³³ Değerlendirme, belediyelerin üçte birinde su ile tedarik kesilmesi ve kanalizasyon sisteminde sorunlar rapor edildiğini tespit etmiştir. Buna rağmen bu konu toplulukları orantısız bir şekilde etkilememişti. Kuzey belediyelerde Sırbistan'ın yönettiği kamu kuruluşları tarafından ibraz edilen faturalar Kosovalı Arnavutları tarafından tanınmamaya devam edilmesi, ödemenin yapılmaması ve hizmetlerin kesilmesiyle sonuçlanmaktadır.¹³⁴

Son Topluluk haklarının Değerlendirme raporunun yayımlanmasından bu yana, Kosova kurumları Sırbistan'ın Kosova'da lisanslı tek bir eczanesine lisans verdiğinden dolayı¹³⁵ Sırbistanın yönettiği sistemde tıp malzemeleri ve ilaçlar sorun teşkil etmesine rağmen, Kosova Sırp topluluğu Sırbistan'ın yönettiği sağlık kurumlarını tercih etmeye devam etmiştir.¹³⁶ Lisanslı eczaelerin eksikliği ve lisanslı ilaçlar için Kosova hükümetinin ilaç listesinden seçilmesi, Kosova Sırpı tarafından kullanılan sağlık kurumlarının ilaçla tedarikini sınırlandırabilir.¹³⁷

Pejë ve Ferizovik bölgelerinde geri dönenler dahil, daha küçük, daha çok izole edilmiş topluluklar yanı sıra, kuzey belediyelerindeki Arnavut topluluğu da aynı şekilde 2014 yazından 2015 yılının Haziran ayı dönemi süresince otobüs ile insani taşıma hatlarının kısıtlanmasından etkilenmiştir:

---

132 TİD, Eylül 2014 yılında Norveç'in Arnavut olmayan 10 stajyeri farklı merkezi ve yerel kurumlarına altı aylık bir dönem için yerleştirmeyi destekleyerek finanse ettiği stajyer programını başlattı. TİD bu girişimi tekrarlamayı planlamaktadır. Buna rağmen, bu stajyerlerin çoğu kuzeydeki Mitroviça Üniversitesi diplomalarına sahip olduklarından dolayı, gelecekte herhangi bir kamu kurumunda istihdamı diploma ve belgelerinin tanınmasına bağlıdır.

133 Yol ışıklandırılması sorunları Ocak 2014-Mayıs 2015 döneminde 13 belediyede AGİT gözlemcilerine rapor edilmiş ve bunlardan 10'u Arnavut olmayan toplulukları etkilemiştir (Roman, Aşkale, Mısırlı topluluklarını altı belediyede ve Sırp topluluğunu dört belediyede). Örneğin Sırbıça'da görüşülen taraflar Banya köyünde kamu ışıklandırılması bulunmadığından dolayı köyde karanlıkta gezmek için kendilerini güvenli hissetmediklerini belirtiyorlardı. Benzer güvenlik kaygıları, kış aylarında okuldan dönen çocuklarla ilişkin Kosova Ovası'nda de belirtilmiştir.

134 Bu belediyelerdeki birçok Arnavut, bunların ödenmemesi elektrik enerjisi tedarikinin yönetimiyle ilgili belirsizlikten dolayı olduğunu ifade etmektedirler. Brüksel Diyalogunun konusu olarak enerji sektöründeki sorunlara çözüm bulunması beklenmektedir; bak "2013 Enerji Anlaşmasının uygulanmasına ait AB Kolaylaştırıcının Sonuçları", 25 Ağustos; daha ayrıntılı olarak: <http://www.kim.gov.rs/eng/pregovaracki-proces.php>. (erişim 28 Ekim 2015).

135 Kosova'nın onbir belediyesi, Belgrad tarafından yönetilen sağlık sisteminin en az bir lisanslı eczanesine sahiptir.

136 Sadece İstok Belediyesinin Belgrad ve Priştine'den lisanslı eczanesi vardır. Leposaviç'te bulunan Belgrad lisanslı eczane 10 Mart 2015 tarihinde Kosova'da lisans için başvurmuştur, fakat başvuru hakkında cevap ya da ilerlemeyle ilgili bilgi almamıştır.

137 Sorunlar, İpek, Leposaviç, Zubin Potok, Zvečan, Kuzey Mitroviça, Kamenica, Ranilu, Nobırda, Lipyan Gračanitsa, Kosova Ovası ve Obiliç'te rapor edilmiştir.

topluluklar için özel taşıma, özellikle ticari hizmetlerin bulunmadığı yerde toplulukların temel bazı hizmetlere erişimi ana sorunu teşkil etmektedir.¹³⁸

Kuzey Mitroviça'yı Güney Mitroviça ile bağlayan ana köprü yol tarfiğine kapalı olmasına ve Kuzey Mitroviça merkezine trafik dolaşımı doğu girişiyle sınırlı olmasına rağmen, rapor edilen dönem için dolaşım özgürlüğü alanında görülür ilerleme kaydedilmiştir. Kosova Kuzeyindeki yolların kapatılmasından dolayı, 2012 ve 2013 yıllarında bazı toplulukların şehir merkezlerine gitmesini olumsuz etkileyen dolaşım özgürlüğünde kısıtlamalar şu anda kalkmıştır ve artık sorun değildir.

Kosova Roman Topluluğu, Aşkali Topluluğu ve Mısırlı Topluluğu

Kosova kurumları, 2009-2015 Kosova'da Roman, Aşkali ve Mısırlı Topluluklarının Entegrasyonu için Strateji ve Eylem Planının eşgüdümü ve sistematik uygulanmasında başarısız olmuşlardır. 2014 yılının Ocak ayında, o zaman Avrupa Entegrasyonu Bakanlığı şimdi ise Başbakan Yardımcısı tarafından yönetilen Bakanlıklararası Yönetim Komitesi tarafından öncelikli eylemleri denetlemek ve koordine etmek için bir çaba yapıldı.¹³⁹

Buna rağmen merkezi ve yerel kurumlar arasında iletişim ve eşgüdüm siyasi irade eksikliğine de yayılarak sorunlu olmaya devam etmiştir. Başbakanlık İyi Yönetim Dairesi (İYD), yukarıda sözü geçen stratejinin uygulanmasına ilişkin gözlem ve rapor etmeden sorumlu Teknik çalışma Grubu başkanı uygun verilerin toplanmasında, doğru raporların sağlanmasında ve her üç topluluk üyelerinin uygulamada kapsanması veya raporlamada başarısız olmuştur. 2015 Yılı'nın Mayıs ayında İYD 2016-2020 dönemi için yeni entegrasyon stratejisini bugüne kadar sınırlı sistematik istişarelerle oluşturmaya başladı. Her üç topluluğun entegrasyonunu iyileştirmek için birkaç kurumun tek tük çabaları hariç¹⁴⁰ gözle görülür herhangi bir ilerleme kaydedilmemiştir. İhtimal odur ki en büyük ilerleme, ilgili sivil toplumu da buraya katarak her üç topluluğun entegrasyonu için birkaç belediye Yerel Eylem Planlarını (YEP) hazırlayıp onaylamakla yerel düzeyde kaydedilmiştir.¹⁴¹

Kosova Roman, Aşkali ve Mısırlı Topluluklarından YK, geçmişte kurşunla kirlenmiş arazilerde bulunan kamplarda geçici olarak barındıklarından dolayı etkilenmişlerdir: bu kamplar kapanmıştır ve kanda yüksek seviyede kurşun endişeleri şimdi kalmamıştır.

138

2015 Haziran sonundan itibaren, Güney Mitroviça ve/veya Zveçan'da biten dört hat çalışmıyordu. Daha fazla için AGİT'in Mart 2015 Kosova'da Topluluklar için Özel Taşıma için raporuna bak, <http://www.osce.org/kosovo/143476> (erişim 28 Ekim 2015).

139

“Roman, Aşkali ve Mısırlı Topluluklarının Entegrasyonu stratejisinin uygulanması Eylem Planında öngörülen öncelikli işlerin belirlenmesi, Şubat 2014, ”2009-2015 Kosova'da Roman, Aşkali ve Mısırlı Topluluklarının Entegrasyonu için Strateji ve Eylem Planından çıkan önlem ve öncelikleri belirleyen Avrupa Entegrasyonu Bakanlığı, özellikle eğitim, istihdam, sağlık ile sosyal refah ve barınma sektörlerinde ve de onların uygulanmasını 2015 yılının sonuna kadar öngören.

140

Örneğin, yukarıda 4. Öneride belirtildiği gibi EBTB tarafından Roman dilinde eğitimi güçlendirmesi.

141

2015 yılının Haziran ayı sonuna kadar YEP on belediyede onaylanmıştır (Prizren, Obiliç, Ştime, Suhareka, Rahovça, Ferzovik, Viçitirin, Yakova, İstok ve Klina). Bunların dışında üç belediye rapor edilen dönemde YEP hazırlamaya başlamışlardır (Graçanitsa, Kosova Ovası ve Deçan), diğer üç belediye ise YEP hazırlayıp tamamlamış ve 2015 Haziran sonuna kadar onaylamayı beklemektedir (Güney Mitroviça, Kamenitsa ve Gilan). İki YEP rapor döneminde sona ermiştir (Lipyan ve Nobırda); yeni planların beklenmesi şimdilik net değildir.

Kuzey Mitroviça ve Zveçan'daki kurşunla kirlenmiş kamplardan Güney Mitroviça'daki "Roman Mahallesi" yerleşim yeri için AGİT tarafından yapılan gözlemden genellikle bakım ve uygun uzmansal sağlık desteği sunulduğu görülmektedir (fakat bunun ileride devamlı sunulması konusunda bazı endişeler mevcuttur).¹⁴²

Kosova Kurumları, her üç toplulukta nüfus kayıtlarının artırılmasıyla ilgili ve hizmetlere erişimde zorluklarla karşılaşan kayıtlı olmayan kişilerin sayısını azaltmak için bazı önlemler almışlardır. 2015 Yılında YYİB ve İİB belediyeler için Genelgeler çıkarıp¹⁴³ geçmiş yıllardaki işlemi tekrarlayarak, Roman, Aşkali ve Mısırlı Toplulukları için ücretsiz kayıt için teşvik ve bir yıllık bir dönem için kayıt gecikmesi tarifelerinden muafiyet getirmiştir. İİB Kayıt Ajansı, 14 Kasım 2014 tarihinde Kosova'da kayıt olmamış kişileri belirlemek için bir çalışma grubu kurmuştur.

Buna rağmen Kosova Kurumları Kosova Roman, Aşkali ve Mısırlı Topluluklarında yüksek oranda analfabetizmin (okuma yazması olmayanlar) çözümü için çok az şey yapmıştır.¹⁴⁴ Topluluklar için kalıcı istihdam imkanlarının artırılması çabaları ise, yine mevsimlik istihdam ve geri dönüş yapan topluluk mensuplarının iş açmalarıyla sınırlı kalmıştır. Ferizovik ve Rahovça Belediyeleri her üç topluluğu kısmi olarak özel girişimlerle yardım sunmuştur.¹⁴⁵ Diğer belediyeler ise genellikle bakım hizmetlerinde geçici istihdam için sınırlı imkanlar sunmuşlardır¹⁴⁶.

"Bir hanehalkında yaşayan ailelerin" dar tanımını da kapsayan ailelerin sosyal yardım kazanmaları için daha sıkı kriterlerin konulması¹⁴⁷, çoğu durumda çok nesilli ailede yaşayan Kosova'nın Roman, Aşkali ve Mısırlı Toplulukları için olumsuz olduğu teyit edilmiş, toplulukların birçok mensubunun yardım listelerinden çıkarılmasına sebep olmuştur. 2014 Ocak ve 2015 Mayıs arasında AGİT'in yaptığı değerlendirmeleri, belediye sosyal refah merkezleri değerlendirmelerinin belediyeden belediyeye farklı olduğunu göstermiştir.

---

142 2015 Yılı başında yapılan kan tahlilleri, sadece bir durumda 45mg/dL üzerinde kurşun seviyesinde tespit edilmiştir. Buna rağmen, bağışçıların azalan fonları uygun sağlık tedavisinin artık yapılmadığı demektir. Bu arada daha çok kişi 10mg/dL seviyesinden daha yüksek seviyeye bulunmaktadır.

143 YYİB'nin belediyelere 20 Ocak 2015 tarihli yazısı ve Sivil Kayıt Ajansı'nın 26 Mart 2014, ref. 02/426 yazısı.

144 Kosova İstatistik Ajansının en son yayımladığı raporu her üç topluluğun 15'ten 24 yaşına kadar kadınlarının yüzde 72.8'i günlük hayat hakkında kısa ifadeler okuma durumunda olduklarını, aynı yaş grubundaki erkeklerin yüzde 86.5'i bunu yapabildiğini göstermektedir. "Çoklu gösterge grupları anketi 2013-2014, Temel Bulgular, Ekim 2014, Kosova İstatistik Ajansı, https://ask.rks.gov.net/ENG/images/files/MICS20Key20Findings20Report20-20Roma20-20English_20150525.pdf!de bulunabilir.

145 Ferizovik Belediyesi, çöp toplama kamu şirketinde 77 Aşkali istihdam etmiştir. Rahovça Belediyesi, AB ortak finansmanıyla her üç topluluğun dokuz mensubu için (beş kadın dahil) mesleki eğitim sunarak iş kurmalarında yardımcı olmuştur.

146 Örnek olarak Klina'da sekiz Mısırlı ve Roman, "Klina'yı temizleyelim" ("Let's clean Klinë/Klina") girişimi vasıtasıyla, kamu alanlarında çöp toplanması için iki haftalık bir süre için yövme kazanmışlardır.

147 2003/15 Sayılı yasanın değiştirilmesi ve tamamlanmasına ilişkin 04/L-096 sayılı Kosova'da Sosyal Yardım Planı Yasası, 13 Haziran 2012.

Priştine, Yakova ve Güney Mitroviça'nın bundan etkilenen en büyük sayıda yararlananları olduğu değerlendirilmiştir.¹⁴⁸

AGİT değerlendirmesinde 21 Belediyede sosyal refah merkezleri, belediyeler ve topluluklardan katılımcılar, yeni kriterlerden dolayı sosyal yardım haklarını kaybedenlerin olumsuz kararlara karşı dilekçe sunduklarını rapor etmişlerdir: Katılımcıların tepkisi, bu dilekçelerin küçük bir kısmı yeniden sosyal yardımın verilmesiyle , çoğunun başarısız neticelendirildiğini bildirmişti.

Son olarak, AGİT tarafından, belediye yetkilileri ve topluluklar temsilcileriyle yapılan mülakatlar Kosova'dan AB ülkelerine doğru 2014-2015 göç dalgasının belediye düzeyindeki azınlıktaki topluluklara etkisini değerlendirdiler.¹⁴⁹ Birkaç belediyedeki topluluk temsilcileri Roman, Aşkali ve Mısırlı Topluluklarının çok sayıda mensubunun göç etmesinden endişelerini ifade ederek bunun temel sebebi olarak yoksulluk, sosyal refah eksikliğini, sağlık sigortasını ve istihdam imkanlarını gösterdiler¹⁵⁰.

Kalan Zorluklar

Toplulukların istihdama erişimini, Sivil Hizmetler Yasası'nın eksik uygulanması¹⁵¹, diplomaların tanınmasında ilerleme eksikliği ve savunmasız olanlar için yeterli istihdam politikaların olmaması engellemeye devam etmektedir. İlaç ve eczanelerin lisans almadaki engeller bazı toplulukların sağlık hizmetlerine erişimini engellemeye devam etmektedir. Nüfus sicilinde kayıt olmayan kişiler, haklara erişimde zorluklarla karşılaşmaktalar. Sosyal yardım hakkının kazanılması kararları alındığında Kosovalı Roman, Aşkali ve Mısırlı topluluklarına karşı dolaylı ayrımcılık, potansiyel endişe olarak kalmaktadır.

Merkezi düzeydeki kurumlar, strateji için sorumlu yönetim ile eşgüdüm strüktürlerinde ve planlama ile uygulamada her üç topluluğun samimi kapsanması dahil, 2015 yılından sonra entegrasyon politikalarında kapsamlı değişikliklerin ilave edilmesinin temin edilmesi için, 2009-2015 Kosova'da Roman, Aşkali ve Mısırlı Topluluklarının Entegrasyonuna ilişkin Eylem Strateji ve Planı için sorumlu strüktürleri eleştirel bir şekilde gözden geçirmelidir. Bakanlıklararası birçok alanda sorumlulukları (insan hakları, çocuk hakları, engelli kişilerin hakları, iyi yönetim, sivil toplumun görevlerini vs. dahil) ve de bugüne kadarki zayıf performansı dikkate alarak, İİD'nin üç topluluğun entegrasyon politikalarıyla ilgili etkili çalışması için ciddi bir şekilde kapasitelerinin gözden geçirilmesine ihtiyaç vardır.

---

148 Topluluklardan yerel kaynaklardan değerlendirmeler, Priştine'de yaklaşık 400 aile, Yakova'da 300 kişi, Güney Mitroviça'da ise bu gibi 400'ü etkilendiği yönündedir.

149 AGİT'in dahili raporu, Yasadışı göçün değerlendirmesi, 29 Nisan 2015.

150 Bu değerlendirme için raporlama dönemi 1 Temmuz 2014-28 Şubat 2015 idi. Bu olgu Kosova'nın bütün topluluklarını etkilerken, yaşam şartlarının daha kötü olduğu için en az 14 belediyede azınlıktaki topluluklar da çoğunluk topluluğundan daha çok göç vakaları mevcuttu. Kesinlik için 13 belediyede mülakat yapılan katılımcılar, kötü yaşam şartları ve sosyal destek eksikliğinden dolayı Roman, Aşkali ve Mısırlı topluluğundan göç edenler çoğunluk topluluğundan daha çok olduğunu rapor ettiler.

151 Yukarıda 136. Dipnot.

1. İNSAN HAKLARI KURUMLARI

6 ÖNERİ

Halkın Avukatı (Ombudsman) kurumuna yeterli insani ve mali kaynakları dahil bilinçlendirme ve ilgili eğitimleri sağlamak ve hem yerel hem de merkezi düzeyde Halk Avukatı'nın önerilerini sürekli olarak uygulamak.

Mevcut Durum

Kosova Ombudsperson Kurumu (KOK) 2014 yılından beri 2224¹⁵² şikayet aldı. Geçen yıla göre yüzde 10 bir

artış yaşanmıştır. Bu vakaların çoğu, yüzde 75, kabul edilmemiştir, şikayetler idari inceleme altında hala buldukları için, veya gerekli bütün yasal yolları kullanılmamıştır.¹⁵³ KOK Kosova kurumlarına yönelik reaksiyon açısından, en az yüzde 35 istek ve önerilerin 2014 yılında uygulamakta¹⁵⁴

Talep ve sınırlı kurumsal tepkileri bu artışa rağmen, KOK'a daha fazla sorumluluk verilmiştir.

Ombudsman 2015 Yasasıyla, ki bu yasa işkenceyi önlemek için koruyucu bir mekanizma oluşturur, insanlık dışı ve aşağılayıcı muameleler, ayrımcılığa karşı korunması hakkında kanun ise KOK'ya eşitlik rolünü veriyor.¹⁵⁵

KOK merkez ofisi ve sekiz tür bölgesel ofisle çalışmakta, yetersiz çalışma alanında bulunduğu için zorluklarla karşı karşıya, ki bu engelli personel alımında katkıda bulunur, hem de adaylar mülakatlara girmek için yerin(alanı) olması gerekir.¹⁵⁶

AGİT tarafından yapılan izleme başka sorunları tespit etti, KOK örgütsel zayıflıklar da dahil olmak üzere: yetersiz yönetim yapıları ve iç iletişim; bir yıllık planlama eksikliği; yetersiz iletişim veya bölgesel ofislerinden topluluğu ile yetersiz iletişim.¹⁵⁷ Sivil toplum ile işbirliği eksikliği. Topluluklarla dış iletişim. Belirli bir sorun olmaya devam etmektedir.¹⁵⁸ Tüm bu sorunlar etkin bir savunmasız ve marjinal ihtiyaçlarına, KOK kapasitesini sınırlamaya devam ediyor.

Ombudsman ve yardımcısının görevleri Haziran 2014 ve Ekim 2014 yılında sona ermiştir.. Geçiş dönemi içerisinde KOK, geçici olarak atanan bir Ombudsman tarafından yönetilmiştir. Geçici Ombudsman, yeniden atanma imkanı olmayan bu teknik görevi yerine getirirken 5 yardımcısından destek görmüştür.

¹⁵² IAP, 2014 Yıllık raporu http://www.ombudspersonkosovo.org/repository/docs/RAPORT_2014_-_ingilizcet_21841.pdf (28 Ekim erişildi 2015).

¹⁵³ 23 sayfa, yukarı, disnot 162.

¹⁵⁴ Sayfa 93-100, yukarı disnot 162.

¹⁵⁵ Makalesine bakın 17, Yasa no. 05/L-019 Ombudsman, yanı sıra Madde 12, Yasa no. 05/L-021 ayrımcılığa karşı koruma 28 Mayıs 2015.

¹⁵⁶ Şu ana, e IAP- merkez ofisi kiralan özel bir ev. IAP- Bölge Müdürlükler ise şu an bulunmaktalar

Prizren, Pejë/Peć, Gjakovë/Đakovica Gjiilan/Gnjilane, Ferizaj/Uroševac Štrpce/Shtërpçë, Mitrovica güneyinde ve Mitrovicanın Kuzeyinde.

157 “Açık Günleri” IAP- Düzenlenen Ombudsman ya da onun yardımcısıyla farklı belediyelerde toplantılar düzenliyor ve aylık fırsatlar sunuyor.. IAP-ın raporlara göre bunlar oldukça yayınlanmaktadır, AGİT tarafından yapılan izleme göre bu tür faaliyetler insanların yeterli sayıda uyum açısından pek başarılı olduklarını göstermektedir. Sadece “Açık Günler”, bu girişimlerin çoğu katılım şirketi tarafından IAP-dan düzenlenen etkinliklere Sivil ya da uluslararası örgütler (mesela örnek IAP- bu etkinliklere katılan ve desteklenen

UNICEF-i ve ya sivi toplum’la katılımcı olmuştur).

158 Örnek . Ombudsman içinde Bölge ofisi Gračanitsa’da A mavutça dili konuşan çalışanı yoktu , Bölge ofisi ise Prizren’de Boşnakça ve Türkçe ,Sırpça iletişim kapasiteleri yoktur.

159

Ombudsman işe alım prosedürü Ocak 2014 yılında ilk iş ilanı duyurusundan beri devam etmektedir çünkü 2015 yılının Temmuz ayında Sayın Hilmi Jashari’nin göreve atanmasından önce Kosova Meclisi iki sefer bireysel kişiye seçmek konusunda başarısızlığa uğramıştır..

Kalan Zorluklar

KOK’a yeni sorumlulukların verilmesi pozitif bir gelişme olurken, iş yükünün artırılması pratikte zorluklara vesile olabilir. Ombudsman’ının belirtildiği gibi bir kaç vaka sayısı, KOK yeterli düzenli bütçe yürütmek’te, sorumluluk ve ek yeni fonksiyonlar alarak, Mevcut personele yanı sıra yeni personel ve kapasitesi sayısının artırılması.¹⁶¹, Ama yönetimi ve iç iletişimi daha gereklidir. Kısmen müşteki olan tartışmalar için ofis ve sınırlı olanakları ile sorunların bir sonucu olarak, 2014 yılında açılan kabul edilemez şikayetlerin çok yüksek sayıda oldu, yaklaşık vakaların toplam sayısının yüzde 75’i aldı.¹⁶²

7 Öneri

Ayrımcılık karşıtı yasalar daha uygulanabilir hale getirmek için gerekli tüm adımları atın, belediye yetkilileri eğitimi ve ilgili şikayetleri ile başa çıkmak için uygun talimat aldıklarından emin olmak gerekir; veri koruması için ilgili standartlara uygun kapsamlı bir sistem kurmak, ayrımcılıkla ilgili şikayetler üzerine kategorize bilgi toplamak, azınlık topluluklarına ait olan kişilerin tam ve etkili eşitliği sağlamak için hedeflenen tedbirlerin geliştirilmesini kolaylaştırmak ...

Mevcut Durum

Ayrımcılığa karşı 2004 Yasası her türlü ayrımcılığın dahil tanımı açısından değerlendirilir.¹⁶⁴ Eşitliğin korunması ve geliştirilmesi için adımları, eşit muamele ve hoşgörü. Ancak, bu uygulama mekanizmalarını açıklayan zayıf olarak değerlendirilmiştir, onun kötü uygulanmasına da bir adres olmuştur. Raporlama döneminde, Başbakanlık Dairesi İnsan Hakları Yasa paketini Ombudsmanlık kanunu dahil olmak üzere 28 Mayıs 2015 tarihinde Kosova Meclisi tarafından onaylanan Ayrımcılık revize kanun koruması,¹⁶⁵ ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kanunu¹⁶⁶, nu hazırlayarak ilerlemenin kaydolunması vesile olmuştur.

159 Milletvekilinden biri atandı, Z. Bogoljub Staletoviça, Kosova’nın Sırp topluluğundan, Haziran 2014 yılında askıya alınmıştır ve bu raporlama dönemi boyunca değiştirilmemiştir. Onun görev süresi Ekim 2014 yılında sona erdi.

160 Seçim başarısız girişimleri Mart 2014 ve Nisan 2015 döneminde yapılmıştır.2 Temmuz 2015 tarihinde, S. Hilmi Ombudsman başarılı olarak Jashari Meclisi tarafından seçildi . S. Sami Kurteshin, Haziran 2014 yılından bu yana geçici Ombudsmanı olarak atandı.

161 Organigrama göre 63 işçi şeması olması lazım, IAP -nin 54 çalışanı var , Arnavut olmayan personelini de dahil etmek üzere.

162 Yukarıda, Dipnot 152.

163 Yasa no. 2004/3 Kosova’daki ayrımcılığa karşı, 19 Şubat 2004.

- 164 Bu . Doğrudan ayrımcılık içeren, dolaylı ayrımcılık, rahatsızlık, talimat ayrımcılık , mağduriyet ve izolasyon.
165 *Yukarıda* Dipnot 165.
166 Yasa no. 05/L -020 cinsiyet eşitliği, 28 Mayıs 2015.

Yeni yasa ayrımcılığa karşı korunma ile ilgili mekanizmaları ve uygulama araçları hakkında en kapsamlı tanımları sağlar, özellikle KOK ve mahkemelerin ilişkin olanlar, ve yaptırımlar sağlar.¹⁶⁷ Ombudsman fonksiyonu ayrımcılık vakalarını izleme yanında¹⁶⁸ yukarıda belirtilen eylem sözlerine ekliyor. Yasa eşitlik kuruluşun sorumluluğu¹⁶⁹. Ancak eşit muamele uygulanması için herhangi bir benzer bir önlem için bir merkez oluşturulması öngörmemektedir, sırayla ele alınması gereken önemli bir eksikliklerin bırakarak etkili biçimde uygulanmasını sağlamak.¹⁷⁰ Ancak, IAP-in iç yönetim yapıları ve gelişimi tamamlanmamış, ve ayrımcılığın korunma hakkında kanunun kabul edildiği altı ay içinde çıkarılacak öngörmektedir.¹⁷¹

AGİT tarafından yapılan izleme uygulamasında herhangi önemli bir ilerleme bulunmamıştır, normatif bu önemli gelişmelere rağmen, mahkemede açılan hiçbir durumda, doğrudan olan ayrımcılık anlamına gelir. Çeşitli gerekçelerle birlikte mahkemeye gelmiş vakalar (aile içi, şiddet ve istihdam gibi) ve her hangi ayrımcılık unsurları içeriği olabilir, bunlar işleme ve yargı sorumlu kişilerin ayrımcılık durumu olarak muamele edilmez. Ayrıca ,ayrımcılık karşıtı mevzuatı hakkında farkındalık ve yargıya yükümlülükler, AGİT raporlama döneminde Kosova kurumları ve kamuoyu sınırlı olarak değerlendirilmektedir , Kurumsal yükümlülüğe rağmen eşitliği teşvik etmek ve geliştirmek için başlatılan kamu bilinçlendirme programları.¹⁷²

Kalan Zorluklar

AGİT tarafından yapılan izleme sırasında böyle ayrımcılık vakaları ile etkin mücadele için yargı kurumlarının kapasitesinin önemli eksiklikleri göstermektedir. Kapasite geliştirme ve eğitim için önemli alanlar, AGİT tarafından yapılmış olan değerlendirmeler tarafından tanımlanan , mahkemede stratejik temsilcilikleri, kimlik ve ayrımcılık vakalarının izlenmesi, farkındalık ve raporlama. Paydaşlar, KOK dahil olmak üzere ve Kosova'daki diğer kurumlar sorumluluklarını yerine eşitlik ve ayrımcılığın önlenmesi tanıtımı için zorunlu etme kapasitesine boşlukları ile karşı karşıya. 2015 Yasası'nın Uygulanması için ayrımcılıktan korunma mevcut araçların halkın bilinçlendirilmesi zor olacaktır. Kosova 'daki kurumlar tarafından uygunluk açısından ciddi zorluklar kalır ,yükümlülüğü ve kamu bilinci eşitliği teşvik etmek için.

¹⁶⁷ Makale 12 i Ayrımcılığın gelen korunmasına Dair kanunu (*yukarıda* dipnot155) bir şikayet mekanizması içerir, ki insanlar kendi isteğini KOK – tarafından gönderebilirsiniz, makale 9.2.12 KOK- yıllık raporlar sunmak için zorunlu kılar . Kosovanın Meclis Yasasının uygulanmasına ilişkin, 13 ve 17 makameler mahkemelere başvurur.

¹⁶⁸ Pratikte , KOK-, diğer işlevler arasında ayrımcılık vakalarını izler. Ayrımcılık karşıtı bölümünü beş yardımcısı'ndan biri yönetmekte, altı birimlik bölündüğü, ki bunlar çocuk haklarını korur , cinsiyet eşitliği, Engellilerin hakları , insan ticareti ve ailede şideti, topluluk hakları ve sosyal konular, ve lezbiyen hakları, eşcinsel, biseksüel ve trans haklarını korumakta.

¹⁶⁹ Eşitlik gövde teşvik için bir mekanizmadır, izleme ve eşit muamele desteği hiçbir ayırım gözetmeksizin temeli toplumsal cinsiyet eşitliği ve ayrımcılık karşıtı korunur .

¹⁷⁰ Bu raporun içeriğinin Öneri 6'ya bakın.

¹⁷¹ 26 Makale ayrımcılık gelen korunmasına dair kanun , *Yukarı* disnot 165.

¹⁷² Yeni kanun ve önceki kanun hükümlerinin teşvik etmek pozitif bir yükümlülük bulunmakta (Örnek, 25 Makale Halkın Bilinçlendirilmesi , 2015 yılın kanunu ayrımcılığa karşı korunma , (*yukarıda* dipnot 165).

2. GERİ DÖNÜŞLER VE RE-ETTEGRASYONLARI

8 ÖNERİ

Merkezi koordinasyonu gelişiminde yardımcı olmak ve onu artırmak, denetim ve talimat yoluyla odaklı, ve belediye yetkililerinin yeterli eğitimini sağlamak; Teşvik çabaları hedeflenen hibe ve daha uzak yerlerde istihdam ve iş fırsatlarını yaratmayı amaçlayan diğer tedbirler yoluyla sürdürülebilir getiriyi teşvik etmek.

Mevcut Durum

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) vermiş olan verilere göre , 220,000 Kosova'dan yurtdışına göç etmiştir. 1999 İhtilafından bu yana sadece 26,098 kişi döndü ve 2004 ayaklanmaları'nda ¹⁷³ UNHCR ayrıca 17,227 kişi yerinden edilmiş olduğunu tahmin ediliyor , 579 kişi hala Kosova genelinde 32 toplu merkezlerde yaşıyor ¹⁷⁴ . Haziran 2014 döneminden beri Temmuz 2015 raporlama dönemine göre , Kosova'da yerinden edilmiş kişilerin gönüllü getirileri hafif bir artış oldu, 769 kişinin yerinden geri edilmiş döndü , 2014 yılından 682 ile karşılaştırıldığında. ¹⁷⁵ Ancak, AGİT ve UNHCR tahminleri genel anlamda bulunmaktadır, Son yıllarda geri dönüşümler fazla bir ölçüde azaldığını görmekteyiz. ¹⁷⁶

AGİT izleme raporlama dönemine göre kaydedilen topluluk üyerleri 479 güvenlik etkileyen olaylardan değerlendirilir (2 Öneride belirtmiş olduğu gibi) yaklaşık yüzde 22 etkilenenmiş ve geri dönenler oldu, Kosovalı Sırlar en yaygın ve en çok etkilenen topluluk olmuştur. ¹⁷⁷ Daha önce belirtmiş olduğumuz , (2 Öneride) Belediye kurumların'da ve merkezi bu tür olayları önlemek için, ki bunlar kaçınılmaz olarak bir sonraki dönüş ve ilgi sürdürülebilirliğini etkileyecek olduğu belirti.

BTGDD'nin kuruluşu Kosova da çoğu belediyelerde oluşması olumlu olduğunu göstermekte ¹⁷⁸ . Ancak, AGİT tarafından yapılan izlenime göre, genellikle yoksul uyumu tanımlar,sosyal yükümlüde yardım yapmaya ve geri dönenler için bilgilendirmek ve onların ihtiyaçlarını değerlendirmek, ya da geri dönenlere yararına projeleri uygulamak ve tanımlamak ve onların faydalanacağı projeler sunmak. Raporlama döneminde, sadece 11 BTGDD iletişimimiz ve herhangi ziyaretleri olmuştur,ama hiçbiri büyük bir sıklıkta olmamıştır. Görev güçleri dönmek ve getirileri üzerinde belediye çalışma grupları için, BTGDD çalışmalarını destekleyen ve belediye mekanizmalarında görevi olan, onlar bütün belediyelerde kurulmuş değildir.

¹⁷³ Üç Aylık istatistik , UNHCR, Haziran 2015.

¹⁷⁴ Yukarıda Disnot 173.

¹⁷⁵ Yukarıda Disnot 173. Bu hafif bir artış olduğuna dikkat edilmelidir, bu dönemde dönüş ve yeniden entegrasyon AB projesi IV uygulanır gerçeğine bağlanabilir,destek veren kişilerin yeniden entegrasyon.

¹⁷⁶ AGİT raporuna bak Gönüllü Geri Dönüş Süreci, yukarıda Dipnot 31.

¹⁷⁷ Genellikle . Dönüş yerleri ile ilgili bu olaylar İpek bölgesinde yoğunlaşmıştır, Prizren bölgesinde kaydedilen olayların bir daha az sayıda, Mitroviça dhe Firzovik. Diğer şeylerin yanı sıra etkileyen güvenlikle ilgili daha fazla bilgi. Bu raporun Önerisi 2 dönmek için alınabilir.

¹⁷⁸ Yukarıda , Disnot 127.

¹⁷⁹ Srbsiça, Gilan, Kameniča, Nobırda, Partes, Ranilug, Dečan, Yakova, İstok, Klina ve İpek'teki, BTGDD'ler temas ziyaretini yaptılar. Sadece dört belediye raporlama döneminde üzerinde dört ziyaret gerçekleştirilmiştir.

, ve düzgün çalışmamaya devam etmekte.¹⁸⁰ Yasal çerçevenin eksikliği nedeniyle yeniden yerleşim ve dönüş, BTGDD ve yerel kurumların eski bir kılavuzun dayalı UNMIK-un prosedürleri ve eksik kurallar politikasını uygulamaya devam ediyor,¹⁸¹ Böylece koordinasyonlu ve geri dönenlere destek uygulanmasında pratik problemlere yol açmaktadır, hesaplarda dahil olmak üzere. Merkez kurumlar BTGDD'ne eğitim vermekte başarısız olmuşlardır,-raporlama dönemi boyunca, izlenen ve destek verilen bir merkezi bir veri tabanı için büyük bir ihtiyaç söz konusu.

Topluluklar Dönüş Bakanlığı (TDB) 2014 yılında Mart ayında kısmen tehcir ile ilgili yasal çerçeve eksiklikleri gidermekte, geri dönmüş kişilerin bir bitmemiş girişimi ile¹⁸², çok önemli bir ilerleme kaydetmiştir o zamandan beri taşınması için bir yönetmeliği hazırlanması başlar.¹⁸³ 2015 Yılı'nın Mayıs ayında, TDB Dönüş İç Bakanlıklar Arası Çalışma Grubu kurmuştur.¹⁸⁴ Dönüşü teşvik etmek için, kalan toplu merkezleri

kapatmak için, dönüş için bölgesel işbirliğini teşvik etmek, ve özellikle zor yerlerde çalışan üç yerel grupların kurulmasını desteklemek amacıyla.¹⁸⁵

Çözümeyen mülkiyet sorunları mülkiyet haklarını zayıflatmak için devam etmiştir.¹⁸⁶ Yerinden edilmiş kişiler tarafından ve on belediye geri dönüş ile ilgili projeler için arazi tahsis adımlar atmışlardır¹⁸⁷, diğerleri ise eksik kayıtlar yüzünden ortak topraklarını dahil ederek ,engellerin böyle bölünmesini yapmak mümkün olmamıştır, belirsiz yasal prosedürler arsa işletmelere arazi ile değişimini yaparak Kosova Özelleştirme Ajansı ile yapılan dilekçelere göre farklı beklenen topluluklardan protesto gibi görünüp , dönüşe karşı bir engel çıkmıştı raporlama döneminde , altı belediyeden,¹⁸⁸ Kosova kurumları tarafından alınan bazı olumlu eylemler, yerinden edilmiş kişilerin kamulaştırma prosedürleri bilgilendirmek amacıyla¹⁸⁹, ve uluslararası destek ile, Kosova'dan yerinden edilmiştir kişiler, halen Sırbistan'da çeşitli konumlarda yaşayan

180 Raporlama dönemi içinde , dönmek için çalışan Belediye gruplarının 24-38 arasıydı, Sadece 16 bunların ise fonksiyonel kurulmuştur. Dahası için , bu tür belediye grupların çalışmalarını yürütmek için II etapla ve IV etapla proje dönüş ve yeniden entegrasyon uygulanması ile ilgili oldu, (RRK) Tüm bu belediyelerde , bunlardan ikisi hariç.

181 *Gönüllü ve Sürdürülebilir ve Geri dönme protokolü* (UNMIK ve Kosova Öz - Yönetim geçici kurumlar ve Sırbistan Hükümeti arasında, 2006), *Sürdürülebilir geri dönüş için revize edilmiş. (2006) Kılavuzu'nda yer almakta, ile bir araya Dönüş için destek uygulanması için rehber* (2012).

182 Bu girişim PZHV-té bu bir değerlendirme ile başlamalıdır, ancak bu faaliyetler bütçe eksikliği nedeniyle daha ilerlememiştir ve kuzey belediyelerinde bilgi toplama ile ilgili sorunların yaşandığından ötürü.

183 TDB- 2015 yılının Eylül ayında geri dönüş ve yeniden bütünleşme için düzenlemeler hazırlamak için teknik bir grup oluşturdu, 2015 yılının son halinin gerçekleşmesi amacıyla.

184 3 Haziran 2015 tarihinde kurulan : Çalışma Grubu'nun stratejik hedefleri bulunabilir: <http://www.mkk-ks.org/?page=2,6>.

185 Bircan (Mitroviça) Sviny (Mitroviça'nın Güneyi), ve de Muştışt (Suhareka).

186 Başlıca zorluklar tazminat çözülmemiş iddiaların durumlarıdır (Yaklaşık 22,000), yeniden tahliyelere ve ihraçlar ile ilgili sorunlar, (ri)yasadışı işgali ve emlak vergisi ödemeleri. Bunlara ek olarak , arazi bölünmesi sınırındaki belediyelerin sorunlarına sürdürülebilir konut çözümleri. Yeriden edilen insanların kamulaştırma ve yasadışı yapıların yasallaştırılması uygulanmasında eksiklikler etkilenmektedir.

187 Gilan, Kamenica, Ranilug, İstok, Parteş, Lipyan, Klina, İpek, Ştıprsa, Graçanitsa.

188 *Yukarıda*, Dipnot 33.

189 Kanunla Düzenlemiştir no. 03/L-139 Gayrimenkulün kamulaştırma için , 28 Kasım 2010. Maddesi uyarınca 7.3.4.1, Şubat ayın 2015, üç kamuya açık oturumlar düzenledi , ve onlar sahipleri tarafından takip edildi – Arnaut olmayalardan , Özellikleri daha fazla açıklama kendi endiseleri hakkında konuşmak ve fırsat edindiğini belirttiler . Bildirim

Bilgilendirme kampanyalarından yararlanmışlar ve yasadışı yapıların yasallaştırılması için başvuru prosedürleri ve son başvuru tarihleri hakkında bilgiyi artırmak için.¹⁹⁰

TDB revize strateji topluluklar ve geri dönüş için¹⁹¹ sürdürülebilir dönüş ve güçlendirme topluluklar için özel stratejik hedeflerinin, gelişmiş anlamda ilerlemeyi temsil ediyor, bu tür geri dönüş sürdürülebilirlik gibi konuları, arazi tahsisi, seçim işlemleri, kolektif merkezlerin kapanışı, ama aynı zamanda ,kurumsal koordinasyon ve veri yönetimi. Ocak 2014 yılında stratejinin kabul edilmesinden bu yana, UNHCR'in Haziran 2015 yılında 585 toplu merkezde yaşayan kişilerin sayısı 663 düşmüştür. TDB herhangi ilerleme raporu sunmamıştır, bu azalma, kurumsal eylemin bir sonucu olup olmadığı açık değildir ve ya kişisel çözümler eski kolektif merkez sakinleri tarafından bulunmuştur diye söylenmiştir. Leposaviç olan son geçici merkez topluluğu Mısır (Roman) yerinden ailelerin, Kosova'daki Roman ve Aşkalı aileler yaşadıkları yer 2013 Aralık'ta resmi olarak kapanmıştır.

¹⁹². Ancak , üç aile taşınmaya reddetti

Güvenlik nedeniyle kaygıları ve Stk Mercy Corps onların yerleştirilmesi için sürdürülebilir alternatifler aramaya devam ediyor. Şimdiye kadar , Mercy Corps arsa tahsisi ya da aileler için mülkiyet yenileme yakındaki belediye ve ev sahibi topluluklarından isteksizlik karşılaştı. AGİT'in yapılan izlenimlerine göre, raporlama dönemi boyunca BTGDD ve TDB yerlerinden edinmiş kişilere onlar için destek sağladı YEK'lere konut projeleri ve acil teslimat paketleri ile esas dönüme uğramıştır.¹⁹³

Kalan Zorluklar

PZH-için kapsamlı bir yasal çerçeve olmadan ve süreçler ve mekanizmalar'da yardımcı olur ve geri dönmek isteyen insanlara destek'te bulunur, merkezi veri tabanı da dahil etmek üzere, getirilere ilişkin yardımın uygulanması sorunlu olmaya devam edecektir. Sorumlu mekanizmaların işleyişi merkezi ve yerel düzeyde organları düzenlenmesi önemli bir adım olacaktır. Çözümeyen mülkiyet sorunları getirileri ve yerinden edilmiş kişilerin üzerinde önemli bir etkiye sahip PZH-bilgiye erişim bakımından dezavantajlı olmaya devam etmektedir: arazi tahsisi kısıtlamaları , onlar aslında Kosova'dan başka yerlere yerleşen bloke ya da önemli ölçüde yurtdışından bazı yerlerinden ailelerin dönüşünü azalttı., kimi aksi işlenmiş olurdu. Kurumsal programların tam ve etkili eylemi merkezi ve yerel düzeyde ilgili geri dönüş desteği olmaması nedeniyle engellenmektedir ve devam etmemektedir.

Kosova'daki çeşitli kurumlar tarafından stratejik bazı ile , Sadece TDB , ve de YYİD, EBTB, Kamu İdare Bakanlığı (KİB), KP vb.

Kamulaştırma her iki yönde de etkilenen sahiplerine teslim edilir , Arnavutça ve Sırpça, madde yükümlülüğünün 7.2 Kanun no. 02/L-37 Dil Kullanımı , 27 Temmuz 2006.

¹⁹⁰ Kanuni no. 04/L-188 Yasadışı inşaatları konusunda, 26 Aralık 2013, tüm bu tip yapıların tescilliği gerektirir ,5 Şubat 2015 kadar daha sonra 2015 yılına kadar 11 Haziran 'a uzatıldı.

¹⁹¹ *Topluluklar ve Geri Dönüş için Strateji (2014–2018)* Bu dört stratejik hedefi vardır: Kosova içinde ve bölgede yerinden edilmiş kişilerin sürdürülebilir geri dönüşü; Kosova'daki toplulukların istikrarını sürdürürebilmek ve güçlenmeyi hedefler; Hazırlanması ve topluluklar üzerindeki TDB yasal çerçevenin tamamlanması, dönüş ve yeniden bütüleşme ; ve TDB'nin iç yönetimin ilerlemesi.

¹⁹² Kamptan aileler Mitrovica Roman Mahallesi'ne taşınmıştır /Güney Mitrovça Avrupa Birliği tarafından finanse edilen projenin bir parçası olarak /, tarafından hayata geçirilen Mercy Corps.

¹⁹³ Örnek , No b ı rdo Belediyesi geçici konut sağlamıştı geri dönen bir aileye, BTDD Lipyan'da odun ve diğer öğeleri ile bir Aşkalı ailesine destekte bulundu.

Ferzovik belediyesi 'de benzer gıda ve gıda dışı ürünleri nde yardımda bulunmuştur , Yiyecek ve 18 diğer öğeler'de Ortodoks Paskalya Sırp Ailerline yardımda bulundu. Obiliç ve Klina belediyeleri arazi tahsis ve geri dönenler için önemli sayıda inşaat 'a desteklemiştir, Plemet'in özellikle 52 evde başışçılar tarafından finanse edilen bir projeyi..

3. KÜLTÜR VE MEDYA

Öneri10

Tüm azınlık toplulukların kültürel faaliyetleri için desteğin sağlanması üzere, objektif kriterlere ve net başvuru prosedürlere dayalı, şeffaf bir mekanizmanın oluşturulması; Mart 2004 tarihindeki şiddetin sonucu olarak tamamlanmamış işleri tamamlamak için çaba göstermek, vede özel korunan bölgeler dahil olmak üzere, tüm azınlıkların özel koruma altına alınan kültürel ve dini mekanları için uygun güvenliğin sağlanması.

Mevcut durum

Gençlik, Kültür ve Spor Bakanlığı (GKSB), kültürel miras Yasası'nın yeniden gözden geçirilmesini istedi, ancak topluluklar ve dini gruplarla danışma konusunda başarısız oldu. Ancak yasa, Mayıs 2015 tarihinde Kosova Meclisi'ne teslim edilmesinden hemen sonra, daha ayrıntılı danışma için geri çekilmiştir. 2015 Yılı'nın başında, GKSB, bu alanda politikaların rehberliğini sağlaması beklenen, kültürel miras için bir stratejinin tasarlanmasını başlattı. GKSB şimdiye kadar, geçici koruma altında olan 1,441 kültürel miras anıtlarından¹⁹⁴ 200'e yakınıni listeleterek, Temmuz 2014 tarihinde kültürel mirasın bir veritabanını başlattı. GKSP, öncelikli 50 binadan 36'sını korumak için acil çalışmayı kapsayan, acil müdahale projesini uyguladı. GKSB ayrıca, kültürel miras binaların dijital tanıtımını ve belgelendirilmesini desteklemesi amacıyla,¹⁹⁵ 2014 yılında çalışmaların devam etmesi ile, 2013 yılında anıtların görselleştirilmesi için bir proje duyurdu¹⁹⁶.

AGİT tarafından yapılan izlenim, Topluluk Hakları Değerlendirmesi'nin son raporundan bu yana, kültürel miras konularında normatif eksikliklerin ele alınmasında önemli ilerlemeler gözlemlenmiştir. Prizren'in Tarihi Merkezi için Yasa ve Büyük Hoça için Yasa, bu iki bölge içinde sınırlı veya yasak faaliyetleri belirleyerek, onaylanmışlardır.¹⁹⁷ Bu yasalar, iki belirli konseyin kurulmasını ve fonksiyonunu düzenleyen iki idari talimatla takip edilmiştir ve bunlar Nisan 2014 tarihinde onaylanmışlardır¹⁹⁸. AGİT tarafından yapılan gözlem, Prizren Konseyin raporlanan dönem boyunca aylık toplantılar düzenlediğini gözlemlenmiştir (üç aylık toplantılar için yükümlülüğü aşarak),

¹⁹⁴ Bunlar mimari, arkeolojik ve taşınır mirası kapsar.

¹⁹⁵ Bu girişim dijitalizasyonun yeni tekniklerinin kullanımını sağlar, şunları kapsayarak: i) panoramik fotoğraflar, ii) kültürel mirasın korunması, iii) hikaye/anlatımı (virtüel yürüyüş). Proje, UNESCO tarafından desteklenen "Projeğin Google Wonders" dayanmaktadır.

¹⁹⁶ Kurumsal ve sivil toplum desteği ile, ilk defa Kosova'da uygulanan kültürel mirası tanıtmayı ve belgelendirmeyi amaçlayan

"WikiLovesMonuments" mirasın küresel projesinin dijital tanıtımı.

¹⁹⁷ Prizrenin Tarihi Merkezi için .04/L-066 nolu Yasa, 18 Temmuz 2012 ve Büyük Hoça Köyü için .04/L-062 nolu Yasa, 18 Temmuz 2012, Özel Korunan Bölgeler için .03/L-039 nolu Yasa'ya göre onaylandılar, 04 Haziran 2008, madde 7 (m) ve madde 8. Bu iki yasa iki bölgenin korunması, idaresi ve sürdürülebilir gelişim için kuralları belirler.

¹⁹⁸ 29 Nisan 2014, Prizren Tarihi Merkez Ofisin ve Kültürel Miras Konseyin eylemi için kurulma, seçim ve sorumluluk için 12/2014 nolu idari talimat; 29 Nisan 2014, Büyük Hoça Köy Konseyin eylemi için kurulma, seçim ve sorumluluk için 11/2014 nolu idari talimat.

özel korunan bölgede ÖKB faaliyetleri tartışarak ve inceleyerek (ÖKB)¹⁹⁹.Prizren Belediyesi ayrıca, 2014 yılında bir yönetici atadı ve 2015 yılında, istendiği üzere, Konsey için ofis tahsis etmiştir. Büyük Hoça'da ÖKB Konseyi, 2015 yılın Ocak ayında kurulmuştur ve Ekim 2015 yılında her iki Konsey için belirli yıl için bütçeler sağlanmıştır.

Anacak, 2014 yılı için KP-nın yıllık istatistiklerine göre, söz konusu yıl boyunca dini miras yerleşim birimlerine yönelik 87 saldırı kaydedilmiştir,bunlardan 42'si ortodoks yerleşim birimlerine, 40 müslüman yerleşim birimlerine ve 5 katolik yerleşim birimlerine yönelik yapılmıştır;bu toplam, geçen yılda PK tarafından kaydedilen saldırıların aynı sayısını yansıtmaktadır, ki burada topluluk haklarının değerlendirilmesi için son rapordan azalma olmamıştır.²⁰⁰ Haziran 2014'ten Temmuz 2015 dönemi boyunca AGİT tarafından yapılan gözlem, aynı zamanda, rahibeler ve rahipler gibi azınlık dini topluluklarına ait kişilere karşı korkutma ve tehdit vakaları kaydedilmiştir: bu olaylar, klise evlerini taşlamak ve dini yerleşim birimlerine hacıların yolculuğunu hedeflemek veya önlemek girişimlerini kapsamıştır²⁰¹.Raporlama dönemi boyunca kaydedilen birkaç olayla birlikte, ÖKB'da yasadışı yapılar, sorunlu konular olmaya devam ediyor²⁰².Buna rağmen, Kosova kurumları ve Sırp Ortodoks Klisesi (SOK) arasındaki işbirlik ve ilişkiler geliştirilmiştir, diğerlerin arasında, Uygulama ve Gözlem Konseyi (UGK) aracılığıyla²⁰³ geçmişe nazaren KOS, raporlama dönemi boyunca, UGK ve belediye organları aracılığıyla, Kosova kurumları tarafından sık sık danışmanlık desteği almıştır, özellikle ÖKB alanlarını etkileyen kararlarla ilgili vakalarda. Diğer olumlu adımlar, yerel sorunlar üzerine ziyaret ve tartışmalar aracılığıyla belediye yöneticileri ve SOK arasında ilişkilerin oluşturulmasını kapsamaktadır.²⁰⁴

SOK ve Kosova kurumları arasındaki ilişkiler, UNESCO üyeliği için Kosova kurumlarının son çabaları bağlamında zorlanmıştır.

199 Madde 1o, .04/L-066nolu Yasa, Prizrenin Tarihi Merkezi, 18 Temmuz 2012,Prizren Tarihi Merkezi içinde binaların geçici faaliyetlerin yapılması veya diğer gelişmeler için inşaat, modifikasyon veya kullanım izni için talepler için Konseyin grüşler vermesi gerektiğini belirler.

200 2013 yılı için KP-nın yıllık istatistiklerine göre, dini lokasyonlara yönelik yapılan saldırıların sayısı 87 oldu, özel olarak 41 Sırp ortodoks yerleşim birimlerine yönelik, 31 müslüman yerleşim birimlerine yönelik, 9 katolik yerleşim birimlerine yönelik ve altı diğer dini ve kültürel yerlere yönelik yapılmıştır. PK bu verileri, belediye düzeyinde sayısal olarak azınlık toplulukları olan hedeflenen lokasyonlar anlamında sınıflandırmaz (örneğin. Sırp çoğunluklu belediyelerde arnavut müslüman ve katoliklerin lokasyonları, örneğin. Arnavut çoğunluklu belediyelerde Kosova'nın boşnak müslümanların lokasyonları, vb).

201 Raporlama boyunca kaydedilen bu tür yedi vaka bulunuyordu, Gorioç Manastır'ında rahibelere yönelik bazı telefon tehditleri, İstog ve Priştine'de sırp ortodoks rahiplerine karşı tehditler, Rahovç ve Vuçitirn'de bucakevlere yönelik taş saldırısı, e Priştine'de katolik yatılı öğrenci yurduna yumurta atılması. Buna ek olarak, Yakova şehrinde manastıra erişimde ve Muştışte, Suhareka'nın yıkılan Manastırına erişimde engellenmişlerdir.

202 Örneğin:Deçan Manastırı ÖKB, bir balık çiftliğinin ve bir restoranın inşa edildiği yer, vede İpek Patrihanesi ÖKB, kafeterya için kullanılan ahşap kulubeler inşa edildi ve ahşap emprovize edilen bir köprü.

203 Özel Korunan Bölgeler için 03/L-039 nolu Yasa, 4 Haziran 2008, ÖKB-ların gözlem ve kolaylaştırılması için sorumlu olan UGK-nın kurulmasını öngürür. UGK-nın ilk toplantısı, 26 Şubat 2013 tarihinde düzenlendi ve Haziran 2015 tarihine kadar UGK, ÖKB-larda izinsiz inşaat ile ilgili birkaç vakayı çözmüştür, vede diğer sorunlar için çözüm sunmuştur.

204 Örneğin: Skenderaj belediyesi ile imzalanan Devič Manastırı tarafından mülkiyetteki konut için uzun vadeli kira sözleşmesi, ve Skenderaj yetkililerin, Eylül 2014 yılında, Devič Manastırda giriş ziyaretini;İpek Başkanı ve İpek Patrikliği arasında toplantı;ve,Ortodoks Paskalyası için Başkanın ziyareti ile talep edilen, yolların bakımı için tartışma üzere Mart 2015 yılında manastırda bir belediye ziyareti aracılığıyla Deçan Belediye Başkanı ve Deçan Manastırı arasında ilişkilerin yeniden kurulması.

Rom, Aşkali ve Mısırlı kültür ve geleneğini tanıtmak için kurumsal destek, genelde Roman Günü kutlamaları ile sınırlıydı. Birçok belediye bu günü kulamazken, altı belediye, finansman dahil olmak üzere, bu faaliyetler için anlamlı bir destek sağlamışlardır. AGİT tarafından yapılan gözlem, bu tür faaliyetlerin artık müzik veya dans ile sınırlı olmadığını, ve şu anda toplumun sosyal durumu ve roman dilinde olaylar üzerinde tartışmaların dahil edilmesi başlandığını ortaya koydu.²⁰⁵

Kalan zorluklar

Toplulukların kültürel ve dini miras yerleşim birimlerine etkileyen olayların sayısı, etnik arası ilişkilerde olduğu gibi kendi mirasından faydalanmak ve ona sahip çıkmak için toplulukların haklarında da olumsuz etkilerle birlikte, son derece rahatsız edicidir. ÖKB-da yasadışı inşaatlar hala sorunlu olmaktadır ve Kosova kurumları, önleyici tedbirler ve düzenli saha ziyaretleri dahil olmak üzere, yeterli ve zamanında cevap sağlamakla yükümlüdürler:müfettişlerin rolü ve yetkileri, talimatta istenilen o düzey olmadan kalmaktadırlar.Kültürel miras için merkezi kurumlar tarafından eksikliklerin ele alınması, Kültürel Miras için önerilen yasanın geri çekilmesini göz önünde bulundurarak, zorlu kalmaktadır; onların kaygı ve ihtiyaçlarının yansıtıldığından emin olmak için, dini topluluklar da dahil olmak üzere, tüm toplulukların temsilcileri ile birlikte yasa taslağı üzerine istişareler yapılmalıdır. Mali kaynaklar sınırlı olmaya devam ediyor ve, GKSB desteğinin olumlu birkaç projelerin uygulanmasına rağmen, Kosova'da kültürel mirasın tanıtımı ve korunması için topluluklara fırsat ve fonlara erişimin olması önemlidir.

Öneri 11

Kamu yayıncılığı ve yazılı basında azınlık dillerin varlığının artırılması ve toplulukların kaygılarının, az sayıda olanlar dahil olmak üzere, uygun ve objektif bir şekilde yansıtıldığının sağlanması;Eylem Plan ve Stratejisi'ni koordinasyon ve uygulanmasında Roman, Aşkali ve Mısırlı topluluğu temsilcilerinin etkili katılımını artırmak için önlemlerin alınması, vede kamu yönetiminde onların temsilinin artırılması.

Mevcut durum

2013 yılında AGİT tarafından yapılan gözlem, sayısal olarak daha küçük toplulukların dillerinde yayın ve yazılı medyada erişimde elde edilen ilerlemeleri kaydetti. 2013 Yılıının Haziran ayında başlayan Kosova Radyo Televizyon 2 (RTK2) tarafından Sırpça dilinde kamu yayını, diğer toplulukların dillerinde programlar için yayıncılığın yüzde 15

²⁰⁵ Graçanica Belediyesi,bir belgeselin finansmanı için 5,485€ kapsayarak, folklor grupları tarafından gösteri ve şiir okumaları ile Uluslararası Roman Günü münasebetiyle kutlamalar düzenledi. İpek ve Prizren Belediyesi, resim, fotoğraf, geleneksel giyim ve el sanatları ile sergiler düzenlediler yanısıra Kosova'da rom topluluğunun başarı ve sorunlarını tartışmak için toplantı düzenlediler. Prizren 1000 €, rom dilinde teatral bir performans düzenlemiştir, İpek kültürel faaliyetler için 400€ ayırdı, ve Ferizay ulusal roman müziği ve dansların bir performansını sergiledi. Yakova'da bir yerel STK, 5 ve 10 Nisan arasında"roman haftasını"bir parçası olarak gençlerin artistik sergisini düzenledi, Deçan'da düzenlediği toplantılarla romları desteklemiştir.

ayırılmaktadır²⁰⁶. Buna ek olarak, AGİT tarafından raporlama kalitesinde ve topluluklar için bilgi erişebilirliğinde iyileştirmeler gözlemlenmiştir. İlerleme, Kosova Radyo Televizyonunun (RTK1) birinci kanalında kendi topluluklarına adanan Arnavutça dilinde program için Aşkali ve Mısırlı temsilcilerin talebi ile de elde edildi,²⁰⁷ ki raporlama dönemi boyunca 2014 yılının başında bu iki topluluğa adanan bir kamu televizyon programının yayınlanması gözlemlenmiştir. RTK1, 2014 yılının Şubat ayında bu topluluğa adanan aylık bir program aracılığıyla 'Aşkaliler Günü'nü', ve bundan sonra 2015 yılının Haziran ayında Kosova Mısırlı topluluğuna adanan "Mısırlı Spektrumu" aylık programın başlatılmasıyla, kutladı. RTK1 aynı zamanda, Roman dilinde 45 dakikalık haftalık programı, ve günlük haberlerin 15 dakikalık bir programı yayınlamaya devam etmektedir²⁰⁸. Buna rağmen RTK1, bir bütün olarak, toplulukların dilinde istenilen programlama ile uygun olarak hala faaliyet göstermemektedir, örneğin, Boşnak dilinde programlama henüz başlamadı.

Ancak, topluluklar yönetim kurulunda doğru temsil hakkına sahipler, ve orada topluluklar için 'ayrılan koltukların' tümü gerektiği şekilde tamamlanmışlardır²⁰⁹. Özel medyalar da aynı şekilde topluluklar için yayıncılığı desteklemektedirler: Prizren ve Yakova'da özel radyo istasyonları Kosova'nın Roman, Aşkali ve Mısırlı topluluklarını hedefleyen programlar yayınlamaktadırlar, ve aynı zamanda, uluslararası finansman ile, Roman ve Arnavut kültürü üzerinde bir STK tarafından yönetilen bir dergi yayınlamaktadır.²¹⁰

Ancak, AGİT tarafından yapılan gözlem, medya raporlamasında etnik önyargıları ve diğer topluluklarda sorun ve kaygıları yansıtmak için becerilerini gözlemlemeye devam etmektedir. Görsel ve yazılı medyanın bu tür gözlemi, konuları raporlamak için, özellikle etnik arası olaylar ve siyasi gelişmelerle ilgili olanlar için kullanılan bilgilerin, yine, sık sık doğrulanmamış aynı topluluğun kaynaklarından sağlandığını göstermektedir. AGİT tarafından yapılan düzenli gözlem faaliyetleri, güvenlik olayları için medya raporlamasının çoğu zaman teyit yada iddia edilen failerin etnik kimliğinde referanslarını kapsamaktadır, olayın etnik veya siyasi nedenlerle motive edilmiş olmaması durumunda da. Kosova'nın Yazılı Medya Konseyi, raporlama dönemi boyunca profesyonel etiğin uygulamaları hakkında şikayet almaya devam etmiştir.²¹¹

---

²⁰⁶ RTK2, Kosova'da frekansların eksikliği nedeniyle sadece kablo ağı üzerinden iletildiğini dikkate alınız.

RTK2 yayınının 85% sırpça dilindedir, diğer 15% ise arnavut olmayan ve sırp olmayan diğer diller için ayrılmıştır.

²⁰⁷ Bu yeni gelişme öncesinde, Kosova Aşkali ve Mısırlı temsilcilerinden bu talebe, 2012'den bu yana cevap alınmadı (Üçüncü Görüşte belirlendiği üzere, sayfa 31-32).

²⁰⁸ AGİT tarafından yapılan gözlem, haftalık programın 2011 yılında, ve günlük programın 2013 yılında başladığını gözlemledi.

²⁰⁹ RTK1 yönetim kurulunun 11 üyesinden, ikisi sırp temsilciler için ayrıldı ve bir diğeri Arnavut olmayan bir toplumun bir temsilcisi için ayrıldı, raporlama dönemi boyunca bu temsilci arnavut olmayan toplulardan sağlandı.

²¹⁰ Radyo 'RomanoAvazo' Prizren'de Roman dilinde yayın gerçekleştirmektedir (2007 yılından bu yana), ve yakova'da 'Prosperiteti'. 'Yekhipe' (Birlik) Dergisi, Sakuntala STK tarafından yayınlanır, Kosova'da Hollanda Büyükelçiliği tarafından finansman ile ve Mayıs 2015 son sürümü ile.

²¹¹ Kosova'da medyanın kendi kendine düzenlenmesi Kosova'nın Yazılı Medya Konseyinin sorumluluğudur, yazılı medyaların kendi kendine düzenlenmesi için 2005 yılında kurulmuştur. Basından yanlış olarak algılanan raporlamaya karşı Kosova'da her kişinin şikayet sunabileceği, raporlama mekanizmaları aracılığıyla profesyonel standartların uygulanmasında ilerleme elde edilmesine rağmen, onun rolü, hala tüm kapsayıcı üyeliğe sahip olmayan ve onun üyeleri olan yazılı medyada sınırlıdır. Şikayetlerle ilgili daha fazla bilgi için, lütfen bakınız: <http://presscouncil-ks.org/decisions/?lang=en>.

Buna ek olarak, yayın medyanın davranış kodu ve uygulama mekanizmalarının varlığına rağmen, ²¹²AGİT tarafından toplanan bilgiler, bu mekanizmanın nadiren kullanıldığını göstermektedir ve teşvik edici raporlamaların önemli bir kaynağı olan online medya, Kosova'nın Yazılı Medya Konseyi tarafından haber portallerin kapsanmasına rağmen, düzenlenmiş olmaması devam etmektedir. AGİT, daha geniş bir kitleyi kapsamak veya elde etmek için iki dilli medyanın oluşturulmasında yeterli ilerleme görmemiştir.

Kalan zorluklar

Topluluk dillerinde ve topluluklar için yayın medya konularında ilerleme gözlemlenmiştir, ancak devam etmelidir. Etnik topluluklar arası ilişkilerin, sorumsuz raporlama aracılığıyla ihlal edilmeyeceğinden emin olmak için eylem ihtiyacı, henüz Kosova kurumları tarafından ele alınmayan bir sorun olmaya devam etmektedir. Medya düzenlemesi ve kendi kendine düzenleme için Kosova Ajansları, yani medyanın profesyonel davranışının gözlem ve yaptırımı için onların sistem ve süreçleri daha fazla güçlendirilmelidirler, internette medya için ve Kosova kuzeyinde medya için olanlar dahil olmak üzere, kuruluş ve profesyonel organlar aracılığıyla bu sistemlere tamamen kapsanmalıdırlar.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Raporlama dönemi içinde ve Topluluk Hakları'nın son Değerlendirme raporundan bu yana, Kosova kurumları, Ulusal Azınlıkların Korunmasına dair Anlaşma Çerçevesi'de (UAAÇ) tanımlandığı üzere topluluk haklarının korunması ve tanıtımında bazı olumlu adımlar atmıştır ve yukarıdaki yaptırımlar önerilerle ilgili bu tür adımları kanıtlamıştır. Son rapordan bu yana ek bir gelişme, Kasım 2014 yılında başlangıç bir karardan bu yana İYD'nin başkanlığında bir defa toplanan, UAAÇ'ın uygulanmasını koordine etmek için Teknik Çalışma Grubun kurulmasıdır²¹³. grubun düzenli olarak toplanacağı ve aynı zamanda Topluluklar Konuları Dairesi TDD topluluklar üzerindeki görev ve odağını göz önünde bulundurarak daha güçlü bir rol oynayacağı umulmaktadır. CM/Res/CMN (2014)13 Kararında, Avrupa Konseyi'nin Bakanlık komitesi, bu raporun değerlendirdiği önerilerin on ikisi aracılığıyla ilgi alanlarının altını çizdi, bu endişelerin çoğunun ilgili kaldığını sonucuna vararak Kosova kurumları, toplum ve yapıların, tüm toplulukların ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmak ve hoşgörü ve barışı teşvik etmek için daha büyük ilerleme sağlamalıdırlar.

AGİT incelemesi, Çözünürlükte belirlenen ilgili alanlarla bağlantılı, Priştine ve Belgrad arasında siyasi diyalogun ilerlemesi de dahil olmak üzere, veda diyalog ve kültürün tanıtımında ve topluluklar arasında ilişkilerin ilerlemesinde yerel düzeyde girişimlerle ilgili olumlu bazı gelişmeler gözlemlendi. Zorla geri dönenlerine alınması ve Kosova'dan techir edilen kişiler için sürdürülebilir çözüm için bölgesel işbirlikte taahhüt için TDB tarafından son çabalar ayrıca önemli olmaktadır. Kuzey belediyelerde yaşayan Arnavutların hareket serbestliği iyileştirildi ve güvenliğin genel reaksiyonları, artan cezalar, ve bir dizi belediyelerde Belediye Topluluklar Güvenlik Konseyi ve (YHGK) daha kapsayıcı üyeliği ve daha büyük kurulma ile güçlendirilmiştir.

²¹² Medya için Bağımsız Komisyon davranış kodu da dahil olmak üzere, yayın frekans spektrin düzenleme, yönetim ve gözetimi için sorumludur; o bir sürü zorluklarla karşılaşılıyor, tüm Kosova'da gözlem için sınırlı personeli dahil ederek.

²¹³ Çalışma grubu, 10 Kasım 2014 tarihinde Başkanlık Ofisin kararı 140/2014 ile kurulmuştur, daha sonra 10 Mart 2015 tarihinde değiştirildi, üç ek kurumsal üyeyi kapsamak üzere, şu temsilcilerle: İYD (başkan), TDB, Başbakan Ofisi kapsamında Topluluk Konuları Dairesi, EBTB, Çalışma ve Sosyal Refah Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Avrupa Entegrasyonu Bakanlığı, İİB, KOK, DKO, GKSB ve YYİB.

Türkçe kimlik kartların ve Boşnakça, Türkçe ve kiril alfabesinde Sırpça dillerinde sivil kayıt belgelerin kullanılabilirliği, dilsel hakları açısından ilerleme temsil etmektedir, Dillere İlişkin Komiserlik Dairesi (DKM)'nin ek taahhüdü olduğu gibi.Mevzuatın onaylanması ve Prizren ve Büyük Hoça'da konseylerin kurulması, kültürel mirasın korunmasını desteklemiştir.Prizren'de Roman dilinde eğitim kullanılabilirliğin artırılması, ve toplulukların dilinde medya programının geliştirilmesi, aynı zamanda ilerleme göstermektedir.

Bu ilerlemeye rağmen, Kosova kurumları tarafından taahhüd eylemler gerektiren birçok zorluk kalmaktadır, belirlemeliyizki aşağıda sunulan önerilerin birçoğu, üç yıl önce yayınlanan, Topluluk Haklarının Son Değerlendirme Raporun tekrarı olmaktadır.Diyalog, hoşgörü ve çeşitliliğin teşvik edilmesi için çabalar az, çoğunlukla geçici ve dönörler tarafından olmaktadır. Arnavut olmayan toplulukları, genelde geri dönenleri hedefleyen güvenliğin devamlı olayları, toplum güvenliğin algılarını etkilemeye devam ediyorlar. Toplulukların dini ve kültürel mirasını hedef alan olayların önemli bir sayısı, etnik arası ilişkileri baltalamaya devam ediyorlar, hepsinin ise kesinlikle nefretten veya etnik olarak teşvik edilen suçlar olmamasına rağmen. Medya raporlaması önyargılı, çok dilli ve çok kültürlü içeriğinin uygun olmayan yayınları ile olmaya devam ediyor. İki ayrı eğitim sistemin devam eden eylemi ve diğer toplulukların dil ve kültürünü öğrenmek için sınırlı fırsatlar, gelecekteki nesillere ayırımı devam ettirir. Dil engelleri ayrıca, çoğu zamanda topluluklar için sınırlı olan adalete erişimi etkiler, özellikle yasal yardım hizmetlerinin eksikliğini ve yerlerinden edinmiş kişileri(YEK) dahil ederek, bir dizi sorun oluşturmaya devam eden mülkiyetin çözülmemiş konularını göz önünde bulundurarak.Arnavut olmayan topluluklar hala kamu hizmette az temsil edilen olarak kalmaktadırlar ve istihdamda ki engeller ve hizmette erişimde zorluklarla karşı karşıya kalıyorlar.Bu alanda en çok etkilenen topluluklar rom, aşkali ve mısırlı topluluklarıdır, böylece yönetim ve zayıf kurumsal koordinasyon, politikaların önemli taahhütlerini tamamlamamış olarak bıraktılar. Halk Avukatı Enstitüsü (HAE-Kosovo Ombudsman Kurumu), kamu farkındalığı da dahil olmak üzere, ayrımcılıkla mücadele ile ilgili sorumluluklarını uygulamak durumunda olmak için doğru personel ve finansmana ihtiyacı var.Son olarak, sayısal olarak daha küçük olan topluluklar, yerel yönetimin savunma mekanizmalarında az temsil edilmeye devam ediyorlar, ve hala Kosova'nın Hırvat ve Karadağ toplumu için Kosova Meclisinde rezerve yer bulunmamaktadır. Aşağıda, Kosova kurumları için bir dizi öneriler bulunmaktadır.

Kosova'nın ilgili tüm kurumları için

- Topluluklar arasında bölünmeleri birleştirmek ve bekleyen ve geri çevrilen topluluk arasında kapsayarak, yerel ve merkezi düzeyde uzlaşmayı teşvik etmek için olumlu adımların alınması. Bu adımlar, hoşgörüyü artırmak ve eğitim sistemi aracılığıyla topluluklar arasında ilişkileri geliştirme vede TSBY ve TSBMB kapsayarak, topluluklar arasında diyalogun desteği için kilit paydaşların kapasitelerini artırmak için çabaları kapsamalıdır.
- Online medya dahil olmak üzere, gazeteciler için eğitim ve düzenlemelerin geliştirilmesi aracılığıyla önyargılı ve tek taraflı raporlamanın ele alınması için adımların alınması.
- İşe alım ve personel eğitimi de dahil olmak üzere, ayrımcılığa karşı sorumlulukları yerine getirmek için etkili HAE'nin kapasitesinin ve kaynaklarının artırılması.
- Üç topluluğun temsilcilerini kapsayan hesap verme ve koordinasyon yapılarının önemli iyileştirilmesini öngören ve uygun finansman ile, doğru istişarelere dayanan Roman, Aşkali ve Mısırlı topluluğun entegrasyonu için yeni bir politikanın tasarlanması.

- Yasal uzmanlık da dahil olmak üzere, eğitim programları, seminer ve dilbilimciler için sertifika dahil olmak üzere, resmi çeviri kalitesinin ve dilsel uyumluluğun insan kapasitesini artırmak için stratejik ve tümkapsamlı adımların atılması.
- Çatışma, karar uygulamaları ile ilgili çözülmeyen vakalara öncelik vererek ve yasallaştırma ve kamulaştırma prosedürleri için bilgilerin etkilenen kişilere ulaşmasını sağlayarak YEK'lerin mülkiyet haklarının korunması. Buna ek olarak, kendi mülkiyetine erişim eksikliği olan mülk sahipleri için birikmiş emlak vergisi konusunu ele almak için mevzuatın değiştirilmesi ve taamlanması, ve geri dönenlere arazi tahsisi için etkili mekanizma ve süreçlerin uygulanması.
- Toplulukların korunması için belediye düzeyinde sayısal azınlık olan toplulukların, belediyenin spesifik mekanizmalarında temsilin sağlanması, ve görevlerini etkili bir şekilde yerine getirmeleri için gerekli kaynak ve rehberliğin sağlanması.
- Özel Koruma Bölgeleriyle ilgili yetkilere ilişkin belirli kurum ve müfettişlikler için net talimatlar aracılığıyla kapsayarak, yasal çerçevede ve politikalarda boşlukları ele alarak ZVM-da yasadışı inşaat ve faaliyetler üzerinde reaksiyonların güçlendirilmesi.

Topluluklar ve Geri Dönüş Bakanlığı için

- YEK'ler için yasal tüm kapsayıcı bir çerçevenin tasarlanması ve, bir veri tabanı da dahil olmak üzere, sürdürülebilir getirilere yardımcı olmak üzere süreç ve mekanizmaların standardize edilmesi.
- YEK'ler için kalıcı çözümleri desteklemek üzere, belirli bölgesel kurumlarla, vade yerel ve merkezi düzeyde ki kurumlarla koordinasyonun iyileştirilmesi.

Adalet Bakanlığı, Kosova Savcılık Konseyi ve Kosova Yargı Konseyi için

- Arnavut ve Arnavut olmayan topluluklar arasında adalete erişimde eşitsizliklerin ele alınması, diğerlerin arasında Arnavut olmayan avukatların sayısını artırarak.
- Yasal haklara ilişkin Arnavut olmayan toplulukların farkındalığın artırılması ve ücretsiz hukuki yardım hizmetleri için uygun fon tahsisinin sağlanması
- Cezai davaların hızlı incelenmesi ve etkili bir şekilde cezai olarak kovuşturulmasının, nefretten teşvik edilen olası suçlara öncelikli dikkatin verilmesinin sağlanması, ve çatışma ile ilgili kalan tüm mülkiyet kararların uygulanması ve gerçekleştirilmesinin sağlanması.

Kosova Polisi için

- Nefret suçlarına karşı tepkilerin iyileştirilmesi, mağdur odaklı bir erişimin uygulanması, din, ırk, etnik köken ve dil yönünden ağırlaştırılmış veya motive edilmiş olabilecek vakaların gözlem ve analizin güçlendirilmesi, Kosova Polisi'nin mevcut veri tabanının genişletilmesi aracılığıyla dahil ederek.
- Tüm topluluklardan polislerin eğitim ve yetiştirilmesi için çabaların artırılması, ve de Arnavut olmayan veya geri çevrilen toplulukların özellikle savunmasız oldukları ve sürekli güvenlik sorunları

yaşadıkları alanlarda öncelikli eylemlerin alınması.

Eğitim, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı için

- Topluluklar ile istişare halinde, Sırpça dilinde eğitimi ve kimlik, dil ve kültürün korunmasını destekleyen modülleri dahil ederek, Kosova'daki tüm öğrenciler için entegre bir müfredatın sağlanmasına yönelik adımların atılması.
- İkinci bir dil olarak Sırp dilin öğretimi için bir müfredatın tasarlanmasını ve ikinci bir dil olarak Arnavutça dilini öğrenmek için öğretmenler için eğitimlerin dahil edilmesi yapılarak, Kosova'nın resmi iki dilini öğrenmek için tüm topluluklara fırsatların sunulması.
- Roman dilin öğretmenleri için eğitimlerin düzenlenmesi ve özellikle orta yüksek öğretim için Boşnakça ve Türkçe dilinde okul kitaplarının kullanılabilirliğinin sağlanması.
- Diplomalara tanınması ve okul tesislerin paylaşımı da dahil olmak üzere, topluluk haklarını etkileyen eğitim konularını aşmak için çözüm veya mekanizmaların oluşturulması.
- Okuldan uzaklaşma ve kayıt olmamayı ele alan eylemlerin güçlendirilmesi, ve öğrenme ve araçların merkezlerinin kurumsallaştırılması yoluyla rom, aşkali ve mısırlı öğrencilerin ihtiyaçlarının karşılanması için özel çabanın gösterilmesi.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı için

- Roman, Aşkali ve Mısırlı topluluğun ihtiyaçlarına özel dikkat vererek, Arnavut olmayan toplulukların erkek ve kadınları için hedeflenen istihdam program ve politikaların gerçekleştirilmesi.

Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı için

- Kültürel Miras Yasa'sının tasarlanması için tüm topluluklarla yakın istişarenin yapılması.
- Fonların tahsisi için standart ve şeffaf mekanizmaların belirlenmesi için hediyelerle çalışılması ve toplulukların kültür ve mirasını teşvik etmek için eşit fırsatların sağlanması.

Diller Komiseri için

- Kurumların yükümlülükleri ve toplulukların dilsel hakları ile ilgili farkındalığın artırılması.
- Yargı sisteminde dahil olmak üzere, yargı hizmet ve bilgilerle ilgili nihai ve büyüyen boşlukların ele alınması için kurumlar arası reformların başlatılması ve teşvik edilmesi.

Kosova Radyo Televizyonu için

- Sayısal olarak azınlık topluluklar için yeterli yayın alanının tahsisi dahil edilerek, çok dilli ve çok kültürlü programların eklenmesi.

Kosova için

- BTGK'ler ve belediye liderleri için düzenli uygulamaların belirlenmesi, toplulukların konseylerde tam temsili, üyeler için düzenli tazminatın, ve etkilenen topluluklar ve çoğunluk topluma kadar giden etnik arası olayların kamu cezaları dahil olmak üzere.
- Topluluklar arasında gerginlikler belirlenirse veya ortaya çıkarsa, veya ayrılanlar geri dönenler gibi savunmasız toplulukları etkilerse, topluluklar arasında iyileştiren ilişkileri desteklemek için kilit yetkililerin (TSBBY ve TSBMB gibi) taahhüd yoluyla dahil edecek, topluluklarla daha büyük iletişim ve haberleşmenin gerçekleştirilmesi.
- Topluluklar ve geri dönmelere fayda sağlayacağı projelerin tespit edilmesi ve uygulanması, ihtiyaçların belirlenmesi ve halka erişimleri konusunda Belediye Topluluklar ve Geri Dönüş Dairesi ve Topluluklar Komitesinin çalışmalarını geliştirmek.

TOPLULUK HAKLARINI
DEĞERLENDİRME RAPORU